БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылдан үндезилеттинген
1965 ч.
НОЯБРЬ
16
ВТОРНИК
№ 270 (6287).
Өртээ 2 көп.

СЭКП-ниң XXIII СЪЕЗДИНГЕ УТКУШТУР

АЖЫГЛАЛГА КИРЕР ТУДУГЛАРНЫ СОВЕТТЕРНИҢ КОНТРОЛЮНГА

Үлетпүр бүдүрүлгениң чүс-чүс, чуртталга болгаш культура-амыдыралдың муң-муң тудуглары бистиң чуртувуска чыл бүрү ажыглалга кирип турар. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак тудугга хөй түннүг акша-хөреңгини үндүрүп берип, тудугларның хуусаазын кызырар болгаш дүрген ажыглалга киирериңче чер-чер Советтериниң кичээнгейин угландырып турар. Бо бүгүнү бистиң республикадан база көрүп болур.

Үлетпүр бүдүрүлге, садыг, школа, эмнелге, уруглар албан черлериниң тудуглары-биле Тыва шыптынып турар деп ажылчы чоннар чоргаарал-биле чугаалаар хереглиг апарган. Капитал салыышкынының хемчээлин эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге ам 656 муң рубль азы 2,8 хуу хөй болуп турар. Хөй-ниитиниң корум-чурум камгалал министерствозунда, суг ажыл-агыйында, тараа продукту эргелелинде тудуг-монтаж ажылдарының он айлар планы чедиишкинниг күүсеттинген. Ынчалза-даа капитал тудугга болгаш ажыглалга киирер объектилерге көрдүнген акша-хөреңгиниң республикада багай шиңгээттинип турарын айтыр ужурлуг. Капитал салыышкындан ам-даа 7 миллион рубль ажыглаттынмайн артып турар.

Чер-чер Советтериниң бүдүрүлгелериниң болгаш албан организацияларның талазы-биле капитал салыышкынның ажыглалы дыка багай. Акша-хөреңги ажыглалының планы чүгле 63,8 хуу күүсеттинген. Хлеб быжырар үлетпүр трезиниң болгаш коммунал ажыл-агыйның бүдүрүлгелериниң алгыдып, күчүзүн улгаттырарының планы үстүрүнге чедип турар. Капитал салыышкынны чыл төнчүзүнге чедир долузу-биле шиңгээдип алыр дээш чер-чер Советтери бүгү хемчеглерни алыр ужурлуг.

Чуртталга тудугларының амгы чоруттунуп турар байдалы дүвүрээзинни болдура берген. Республика чуртталга тудуунга көрдүнген акша-хөреңгиниң чыл планын чүгле 46,4 хуу күүсеткен. Бо чылын ажыглалга киирер чуртталга шөлүнүң чыл планы он айларның дургузунда чүгле 55,9 хуу күүсеттинген. Чуртталга тудуу мындыг байдалдыг турда чер-чер Советтери дээштиг хемчеглер албайн турары канчап-даа шын эвес.

Кызыл, Шагаан-Арыг, Чадаана хоорайларда болгаш республиканың өске-даа районнарының төптеринде чүс-чүс өг-бүле чурттаар шөлүнден чегейтеп турда, ажыглалга кирер тудугларның планы күүсеттинмейн турары харааданчыг. Бо байдал чер-чер Советтериң, хөй-ниитини дүвүреткен турар ужурлуг.

Чер-чер Советтериниң талазы-биле чуртталга тудуунуң планы он айлар дургузунда чүгле 68 хуу күүсеттингенин таарымчалыг деп санап болбас. Советтерниң, оларның депутаттарының сорулгазы болза, ажыглалга кирер тудугларның хожудап турар чылдагааннарын тывары, тудуг бүрүзүн контрольга алыры болур. Ажылды организастаарынга, тудуг коллективтеринге масса-политиктиг ажылдарны чорударынга тудуг организацияларынга бүгү таланың дузазын хөй-ниити организациялары көргүзери чугула.

Бии-Хем район Совединиң күүскому капитал тудугларның чоруп турарының дугайында айтырыгны бодунуң хуралынга доктаамал чугаалажып, четпестерни чайладырының хемчеглерин ап турар. Ооң түңнелинде төп одалга системалыг чуртталга бажыңнары, гостиница, автовокзал ажыглалда кирген болгаш ам аали, магазин тудуун кыла берген. Каа-Хем райкүүскомнуң тудугга удуртулганы күштелдиргениниң болгаш ажылдың хуусаазы, шынары дээш контрольду эки организастааның демдеглээри чугула. Тудуг ажылын чер болганда бир дески эки чоруттунуп турар дээр болза шын эвес. Таңды райкүүском тудуг херээн багай удуртуп, ажыглалга кирер тудугларга контрольду кошкаткан. Ооң ужурунда чуртталга тудуглары кулу шынарлыг ажыглалга кирип, чурттакчыларга таарымчалыг эвес байдал тургустунуп келген.

Капитал тудуг планын күүседири — ол дээрге тудугжуларның, совет органнарының болгаш бүгү хөй-ниитиниң алдары-дыр. Сорулга болза, чүгле акша-хөреңгини шиңгээдири эвес, кол чүүл — бадылаттынган план ёзугаар чуртталга тудугларын ажыглалга киирери болур. Бо кол көргүзүгнү күүседиринче тудугжулар, чер-чер Советтери бүгү күштү болгаш арганы угландырар ужурлуг.

Капитал тудуг планын күүседир дээш демиселдиң харысалгалыг хүнү келген. СЭКП-ниң XXIII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты тудуг коллективтеринге калбартып турган, ажыглалга кирер тудугларның планын күүседири — съездиге эң эки белек болур.

Тудугжуларның социалистиг чарыжын чер-чер Советтери удуртуп, тудуг ажылының планын чедиишкинниг күүседиринче массаның бүдүрүлгечи болгаш политиктиг идепкейин көдүрери — социалистиг бүдүрүлгениң моон соңгааргы өзүлдезинге болгаш ажылчы чоннарның чаагай байдалының бедииринге улуг ужурлуг дузалыг.

Бедик ат дээш

- Кызылдың хлеб заводунуң ажылчыннары болгаш албан хаакчылары партияның XXIII съездизинге уткуштур социалистиг чарышка киржип, дараазында хүлээлгелерни алганнар.

Нииити продукция бүдүрер чыл планын ноябрь 15-те доозар, планга немей 210 муң рубльдиң продукциязын бээр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 5 катап улгаттырар, чигир-боова болгаш янзы-бүрү булочкалар аймааның чаа хевирлерин шиңгээдип алыр.

Продукцияның бот үнезин бир рубльга онааштыр 1,1 көпеекке чиигедир, ооң шынарын хынаар, ажылчыннарның квалификациязын бедидер. Хоорайның, бүдүрүлгениң ногаанчыдылгазынга идепкейлиг киржир. 1965 чылда 34 муң рубльдиң орулгазын алыр. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга уткуштур коммунистиг күш-ажылдың деп бедик атты чедип алыр.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Оренбург область. Орск-Халиловскиниң металлургия комбинадының коллективи чыл эгезинден бээр орулгалыг ажылдап келген. Бир рубльдиң бараанныг продукциязының чарыгдалы 94,25 көпеек болуп турар. 6.730 муң рубльдиң арыг орулгазы алдынган.

Доменщиктер күрүне планын чедиишкинниг күүседип турар. Олар пландан дашкаар металлды үргүлчү берип турар. Ылангыя СЭКП-ниң XXIII съездизинге уткуштур бүдүрүлге көргүзүглери улам бедээн. Комсомолчу инженер Юрий Карелинниң ээлчээ мурнап турар. Ол ээлчегниң кан ээлдирикчилери Анатолий Старцев биле Геннадий Ореховка «Мурнуу Уралдың эң эки ээлдирикчилери» атты чоокта чаа тывыскан.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) кан ээлдирикчилери Геннадий Орехов, Борис Зырянов, Юрий Карелин, Николай Черемушкин, Анатолий Старцев.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Фото Б. Клипиницерниң.

Баштайгы хар чаггыже

Саян дагларының кадыг-берт сыннарын ажыр дорт автооруктуң тудуунда асфальт-бетон шывыг чадар сезон баштайгы харның чагганы-биле доозулган. Чай дургузунда Тывага онза чугула бо орук тудуу дыка бурунгаарлаан. Эрткен чылдардан оранчок хөй ажыл кылдынганың баш удур чугаалап каалы. Абазаже шөйүп чоруткан оруктуң кырын шывар кол ажылындан аңгыда, орук тудугжулары Ак-Довурак хоорайда, Кызыл-Мажалык суурда, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың девискээринде шак-ла ындыг ажылдарны чоруткулаан.

...Сезонну эгезинде асфальт холуксаазы кылыр хоюдукчу үрелгеш, анаа туруушкуннар болуп турган. Ооң кол-ла чылдагааны ону кылыр агрегаттың конструкциязының эргилээнинде. Оруктуң чүгле 23-кү километринге чаа хоюдукчу агрегат тургузары ажык чок турган болбайн аан. Ооң-биле кады 75-ки километрге асфальт-бетон заводунуң тудуу база чоруттунуп турган. Ол чаа тургузулганың асфальт-бетон холуксаа бүдүрер бүгү процесстери барык шупту автоматчыттынган турары көрдүнген. Ынчалза-даа ол дээрге чаа завод-тур, а эрги — дораан херектиг тургузулганы канчап эдип алыры? Ону кылып алырынга чаңгыс хонуктуң 14 шагы бердинген турган.

Хөй удаа маргыжып, янзы-бүрү саналды киирип тургаш, чаңгыс аай шиитпирни үндүрүп алган: үрелген агрегатты ээлчегден дашкаар дүне эдер. Ону кылыр экитурачылар база тывылган — слесарь Павел Гусев биле электросварщик Станислав Цивинский. Ол чүрээкир оолдарның шыдамыккай күш-ажылының ачызында эрги тургузулга чогумчалыг ажылдап эгелээн.

Шывыг холуксаазы үзүктелиишкин чок болу бээри билек, эртенгиниң 6 шактан эгелээш, бүгү тайга шимээн-даашка бүргеди бээр. Катоктар, автогрейдерлер, асфальт кудумчулары ында-мында диригейндир хөделип эгелээр.

Бузу бурулаан изиг кара холуксаа оруккa асфальт төгер тускай машинаның бункерин долдур ага бээр. Дуржулгалыг машинист Владимир Усовтуң башкарганы ол машина чылар-чылбас шимчеп орар. Ооң соондан оруктуң кара шывыы дески кылаң лента ышкаш шөйлүп бар чыдар. Ол ажыл 14 шак үргүлчүлээр. Ийи ээлчегде 280 погон метрниң орнунга, 470 погон метр чедирип турганнар.

Тырый бастырар катоктар машинистери Роман Крупков биле Тамара Гусеваның, автогрейдерист Михаил Зиминниң механизмнери анаа туруушкун билбес.

1965 чылдың бо сезонунда ниитизи-биле 25,5 километр оруктуң азы черниң асфальт-бетон 153 муң дөрбелчин метр шывыы кылдынган. Коллектив 35 километр узун дуртуг оруктуң чалының кырында бо талазы-биле баштайгы белеткел ажылын бурун дооскан.

Асфальт-бетон шывыг чадар ажылдың сезону доозулган-даа болза, өске ажылдар бичии-даа соксаар аажок. Орук чалдарының сай, довураан төгер ажыл улам-на ханылап бар чыдар. Орук тудугжулары ынчаар ажылдап турда, механизаторлар боттарының эдилеп чайлаан техниказын септелгеге киирери-биле дедир чаңгылапканнар.

В. ИВАНОВ.

МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАР

1965 чылдың 10 айларында сүт саалдазының түңнелинде инек бүрүзүнден 1504 килограммдан хөй сүт саггаң мурнакчы саанчыларның көргүзүглери моон адаанда бо:

Саанчыларның фамилиялары	Бир инектен-не саггаң сүт (кг-биле)	Ажыл-агый	Район
З. Реодько	2455	«Межегей» совхоз	Таңды
М. Сабельникова	2434	«	«
Е. Бурикова	2394	Дуржулга станциязы	«
О. Шортак	2318	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
И. Ондар	2275	«	«
З. Кравченко	2265	«Межегей» совхоз	Таңды
Х. Шоңдайты	2265	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
Л. Серенева	2223	«Межегей» совхоз	Таңды
М. Хроменко	2201	«Межегей» совхоз	Таңды
Г. Сигарева	2195	Дуржулга станциязы	Таңды
М. Аранчаа	2186	«Элегес» совхоз	Таңды
О. Чыртакай	2175	«Межегей» совхоз	Таңды
С. Доңгак	2181	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
Х. Кувискаал	2160	«Чыраа-Бажы» совхоз	Чөөн-Хемчик
К. Таан	2160	«Чыраа-Бажы» совхоз	Чөөн-Хемчик
З. Карташова	2150	«Межегей» совхоз	Таңды
М. Чечек	2148	«Элегес» совхоз	Таңды
Г. Грушникова	2144	Дуржулга станциязы	«
Н. Кармалитова	2140	«Элегес» совхоз	Таңды
З. Никифорова	2130	«Межегей» совхоз	Таңды
Е. Пестерова	2122	«Элегес» совхоз	Таңды
Е. Серет-оол	2117	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем
О. Үйдес	2113	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
Б. Биче-Кыс	2095	«Элегес» совхоз	Таңды
Н. Чекей-оол	2051	«Элегес» совхоз	Таңды
С. Чокпак	2000	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
А. Бологашева	1958	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем
С. Саая	1914	«Барлык» совхоз	Барыын-Хемчик
Б. Эник-Кара	1875	«Өөк» совхоз	Бии-Хем
Д. Апчил	1865	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
Т. Наваштай	1839	«Найырал» совхоз	Улуг-Хем
Н. Иргит	1835	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем
Л. Романова	1831	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем
И. Анай	1814	«Большевик»	Чөөн-Хемчик
О. Чечек	1803	Дуржулга станциязы	Таңды
С. Ичиней	1778	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
К. Хажыт	1772	«Барлык» совхоз	Барыын-Хемчик
С. Күске	1769	«Өөк» совхоз	Бии-Хем
М. Өшкү-Саар	1760	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик
М. Лопуй	1760	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик
Д. Кара	1759	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
А. Үзүйген	1756	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем
А. Надькина	1751	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем
С. Куку	1748	«Совет Россия»	Таңды
Е. Данилова	1745	«Элегес» совхоз	Таңды
С. Бойбу	1740	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем
А. Хертек	1737	«Барлык» совхоз	Барыын-Хемчик
М. Чылбак	1733	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
Ч. Самба	1714	«Найырал» совхоз	Улуг-Хем
С. Кызыл	1712	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
М. Кошкар-оол	1711	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем
А. Дюбина	1709	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем
О. Минчеймаа	1704	Дуржулга станциязы	Таңды
Т. Бүрүнмаа	1703	«Улуг-Хая» совхоз	Улуг-Хем
Е. Клепикова	1701	«Совет Россия»	Таңды
В. Дзелзанна	1699	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем
С. Самбукай	1699	«Өөк» совхоз	Бии-Хем
О. Өрге	1690	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
Д. Чамзырай	1685	«Өөк» совхоз	Бии-Хем
Б. Молдурушку	1681	«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем
Н. Пичик	1679	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем
М. Намай	1670	«Чыраа-Бажы» совхоз	Чөөн-Хемчик
С. Дүдүк	1668	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
Д. Чудур	1657	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
К. Архипова	1647	«Тиилелге» колхоз	Каа-Хем
А. Ондар	1634	«Большевик» колхоз	Чөөн-Хемчик
Т. Брайна	1631	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
Ч. Лоодай	1630	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем
А. Карпюк	1616	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды
С. Адыя	1610	«Кызыл тук»	Каа-Хем
О. Бичиидек	1609	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
М. Наңзал	1609	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
О. Дилзенмаа	1609	Дуржулга станциязы	Таңды
С. Оюн	1608	Дуржулга станциязы	Таңды
Н. Клепикова	1604	«Совет Россия»	Таңды
Ш. Часкын	1595	«Найырал» совхоз	Улуг-Хем
Ф. Хуна	1590	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем
С. Ооржак	1587	«Найырал»	Улуг-Хем
П. Денисова	1585	«Совет Россия»	Таңды
О. Оолак	1583	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
Г. Байкара	1580	«Өөк» совхоз	Бии-Хем
К. Кертик	1580	«ҮТКА 25 чылы»	Улуг-Хем
Х. Доңгаа	1576	«Найырал» совхоз	Улуг-Хем
С. Лопсан	1566	«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем
В. Куулар	1539	«Сүт-Хөл» совхоз	Чөөн-Хемчик
Е. Никифорова	1540	«Кызыл тараачын»	Каа-Хем
К. Борисова	1515	Ленин аттыг	Каа-Хем
Г. Блинова	1505	«Кызыл тук»	Каа-Хем
З. Калбак-оол	1504	«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем

ЛЕНИН ОРДЕНИ ДАГЕСТАННЫҢ ТУГУНДА

Ноябрь 13-те Дагестанның ажылчы чоннар төлээлекчилериниң байырлыг хуралы Махачкала хоорайның Горький аттыг орус шии театрынга болган. Хойжулар, садчылар, виноградчылар, нефтичилер, станок тудугжулары, энергетиктер болгаш балыкчылар анаа келген. СЭКП ТК-ның Президиумунуң составын хүндүлүг президиумга хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сеткилдиг соңгаан.

СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү **А. П. Кириленкога** сөс берген. Дагестан Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың 45 чыл оюнуң бүдүүзүнде Дагестан улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге чедип алган чедиишкиннери дээш Ленин ордени-биле шаңнатканын чурт дыңнаан болгай деп, эш Кириленко чугаалаан.

Бедик болгаш дүрүм ёзугаар шаңнал-биле холбаштыр Дагестанның ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан, СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң, Россия Федерациязының Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан эш Кириленко изиг байыр чедирбишаан, амыдыралга болгаш ажыл-ишке, республиканың чечектелиишкини дээш, бистиң чуртувуска коммунизмни тургузар дээш демиселге олар чаа-чаа улуг чедиишкиннерлиг болурун күзээн. Республиканы Ленин ордени-биле шаңнааны холбаштыр Дагестанның ажылчы чоннарының өөрүшкүзүнге болгаш дүрүм ёзугаар чоргаарланыышкынынга бистиң хөй миллион кижилиг чуртувустуң бүгү улустары каттыжып турар.

Дагестанның күш-ажылга ынакшылдыг болгаш эрес-маадырлыг улузунуң улуг болгаш алдарлыг орууның дугайын оратор чугаалаан. Ооң улус чоннары тус бүрүзүнде боттарының байлак төөгүлүг. Даштыкы эжелекчилерге болгаш иштики феодалдарга удур нийти демиселге Дагестан улустуң чоргаар болгаш дидим шынар-бүдүжү, хосталгаже болгаш аас кежиинче ооң сыныш дивес тура-соруу канналган. Даг чурттуг ажылчы чоннар орус болгаш өске-даа улустар-биле хол-холундан туттунчуп алгаш, коммунистер партиязының удуртулгазы-биле Лениннин айыткан оруу-биле дидим барып, аңгының болгаш национал дарлалга удур, Совет эрге-чагырганың тиилелгези дээш демиселче шиитпирлиг көдүрлүп үнген.

Совет Дагестан — Россия федерациязының улустарының найыралдыг болгаш хөй националдыг өг-бүлезиниң кежигүнү-дүр. Бистиң чуртувустуң өске кандыг-даа республиказы ышкаш, Дагестан АССР Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказының тиилелгезиниң кайгамчыктыг үлегер-чижээ болуп турар. Магалыг чаагай дагестан черде чаңгыс аай өг-бүле кылдыр сырый каттышкан үжен ийи аймак улустар чурттап болгаш ажылдап турар.

Силерниң республиканар бодунуң дөгүннээшкининиң үшкү чылында-ла, 1923 чылдың февральда, чаа-ла тургустунган Күш-ажылчы Кызыл Тук орден-биле чуртка баштайгыларның бирээзи болуп шаңнатканын сактырга безин өөрүнчүг-дүр. Улусчу тудугнуң аргазы-биле Октябрь революциязы аттыг 70 километр дуртуг суггарылга каналын туткаш, Дагестанның ажылчы чоннары ынчан-на онза медерелдиин болгаш шудургузун көргүскен.

Амгы Дагестан — бо шагның улуг үлетпүрлүг, механизастаттынган көдээ ажыл-агыйлыг, мурнакчы культуралыг, шапкын хөгжүп турар социалистиг республика-дыр. Үлетпүр өзүлдезиниң талазы-биле Совет Дагестанның чедип алганы ындыг темпилерге капиталистиг кандыг-даа чурт адаарган болур. Революция мурнундагы деңнел-биле деңнээрге республикада үлетпүр бүдүрүлгези 63 катап, а электроэнергия ажылдап үндүрери — барык 160 катап өскен. Чүгле чеди чыл планының чылдарында безин Дагестанга үлетпүрнүң янзы-бүрү адырларының 20 ажыг чаа бүдүрүлгелерин ажыглалга киирген. Ам ол бодунуң үлетпүр продукциязын чүгле ССРЭ-ниң иштики рыногунче эвес, харын дыка хөй даштыкы чурттарже база үндүрүп турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Дагестанның көдээ ажыл-агыйынга база шынар талазы-биле улуг өскерлиишкиннер болган. Бо чеди чыл планының чылдарында тарааны болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрери республикага дыка көвүдээн. Ол үениң дургузунда күрүнеге сүт садары барык ийи катап, эът — бүдүн чартык катап, чүүргалар — ийи чартык катап көвүдээн.

Бүдүрүлгениң болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының аттарын адааш, хоорайларның болгаш аалдарның ажыл-ишчилеринге, бистиң Төрээн чуртувустуң байлаан көвүдедип турар бүгү-ле кижилерге алдар болгаш хүндү! — деп, оратор чугаалаан.

Акы-дунма республикаларның, Соңгу Кавказтың областарының болгаш крайларының төлээлекчилериниң байырлыг хуралда олуржуп турарын ажыглап алгаш, эш Кириленко оларның нүүрүнде Азербайджанның, Арменияның, Грузияның болгаш Соңгу Кавказтың бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП Төп Комитединиң мурнундан чүректиң ханызындан байырны болгаш чаагай күзээшкиннерни дамчыткан.

Даг чурттуг улустарга Совет эрге-чагырга төрээн болгаш эргим чоок апарган. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Дагестанның улустары бүгү совет улус-биле кады социализмниң чаалап алыышкыннарын камгалап алырынче эрес-маадырлыг көдүрлүп үнген. Дайынчы эрес-маадырлыг чоруктары дээш 46 маадырлыг дагестан дайынчыларга Совет Эвилелиниң Маадыры хүндүлүг атты тывыскан.

Экономиканың болгаш культураның бүгү адырларының хөгжүлдезинге Дагестанның чедиишкиннери — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чайгылыш чок быжыы-биле чорудуп турары ленинчи национал политиказының тиилелгезиниң чырыткыланчак херечизи-дир. Нацияларның чечектелиишкини болгаш оларның акы-дунма найыралы — бистиң күчүлүг күжүвүстүң үндезини. Совет чурттуң бүгү улустарының улам ынайгы чечектелиишкининиң үндезини-дир. Бистиң партиявыс социалистиг интернационализмниң принцивин амыдыралга моон соңгаар-даа чуткулдуг чорудар, улустарның найыралын бүгү хемчег-биле быжыглаар, национализмниң болгаш шовинизмниң янзы-бүрү илерээшкиннеринге болгаш артыышкыннарынга удур, коммунистиг тургузуушкунга шаптыктап турар аажы-чаңчылдарга удур эптеш чок демиселди чорудар.

ССРЭ-де, а ол ышкаш Россия Федерациязында үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң дугайында сан-медээлерни оратор көргүскен. СЭКП ТК-ның сентябрь Пленуму үлетпүрнүң мурнунга чаа, харысалгалыг сорулгаларны көдүргенин ол онзалап демдеглээн. СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлерин боттандырар байлак аргалары дагестаннарда бар. Тараа болгаш техниктиг культураларның дүжүткүрүн бедидер күрлавырларлыг, черлерни эки ажыглаарының, малдың баш санын көвүдедириниң, ооң продуктулуун бедидериниң дугайында чугаа чоруп турары ол.

Бодунуң чугаазының түңнел кезээнге эш Кириленко делегей байдалының чамдык айтырыгларын чугаалаан. Бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың даштыкы политиказы тодаргай болгаш билдингир деп ол демдеглээн. Ол — ёзулуг ленинчи политика-дыр. Ол болза совет кижилерниң тайбың күш-ажылын хандырарынче, делегейниң социалистиг системазын бүгү хемчег-биле быжыглаарынче, улустарның хосталгалыг демиселин деткииринче, янзы-бүрү ниитилел-политика тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ дугуннаашкынының политиказын чорудар чорукту чедип алырынче, черлерниң тайбынны камгалап, быжыглаарынче угланган.

Бодунуң XXIII съездизинче партия бузулбас сырый каттыжыышкынныг, чон-биле чарылбас холбаалыг бар чоруур деп, оратор медеглээн. Партия болза коммунистиг тургузуушкунуң улуг болгаш нарын сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээри практиктиг хемчеглерниң ханы бодамчалыг, эртем талазы-биле үндезилелдиг планныг болуп турар.

Эш Кириленко ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчааш, партияның Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даасканың ёзугаар Дагестан АССР-ге бедик шаңналды — Ленин орденин тывыскан. Республиканың Кызыл тугунга орденни ол кадап берген.

Бедик шаңналды алганыңар-биле холбаштыр силерге чүректиң ханызындан байыр чедирерин болгаш силерниң республиканарның ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга чогаадыкчы улуг чедиишкиннерни, хуула аас кежиин күзеп каарын чөпшээреп көрүңер.

Эш Кириленконуң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш алыш часкаашкыннары каш удаа үзе кирип турган.

Оон дараазында СЭКП-ниң Дагестан обкомунуң бирги секретары **А. Д. Даниялов** чүве чугаалаан. Дагестан АССР-ниң Ленин ордени-биле шаңнааны — республиканың ажылчы чоннарының амыдыралында сеткил өөрүнчүг, төөгүлүг болуушкун-дур деп, ол чугаалаан. СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Министрлер Чөвүлелинге ол бедик шаңнал дээш дагестаннарның мурнундан чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни ол илергейлээн. Дагестанның улустары коммунизм тургузуушкунунга боттарының салыышкынын улгаттырар дээш бүгү күжүн салырлар деп, ол медеглээн.

Дагестанның эр. херээжен ажылчыннарының мурнундан Махачкаланың вагон депозунуң коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири **В. И. Ильин**, Дагестанның эр. херээжен колхозчуларының мурнундан — Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Ханум Магомедова**, интеллигенцияның мурнундан — Дагестанның күрүне университединиң кафедра эргелекчизи профессор **Р. М. Магомедов** олар база байырлыг хуралга чүве чугаалаан.

Азербайджандан, Грузиядан, Армениядан, Соңгу Кавказтың крайларындан, областарындан болгаш автономнуг республикаларындан аалчылар база хуралдың киржикчилеринге байыр чедирген.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны чыылганнар улуг сорук кириишкин-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

КӨСКҮ АГИТАЦИЯНЫ ДЭЭШТИГ БОЛДУРАР

Партия организацияларының ажылчы чоннар ортузунга чорудар масса-политиктиг ажылында чугула черни көскү агитация ээлеп турар.

Партияның болгаш чазактың политиказын чонга чедингири-биле тайылбырлаарынга, мурнакчыларның болгаш бүдүрүлгениң чаартыкчыларының дуржулгазын нептередиринге, социалистиг чарышты калбартырынга көскү агитация улуг ужур-дузалыг.

Бо чугула херекти кайда-ла бүдүрүлгениң амыдыралы-биле сырый холбаштыр, ханы утка-шынарлыг кылдыр тургускан болдур, ында ажыл-херекти чедиишкинниг шиитпирлээринге ооң ролю өзер апаар. Ынчангаш көскү агитацияны амгы үениң негелдезинге дүүштүр дерип турар черлер бистиң Ак-Довурак хоорайда бар. Маңаа хамыктың мурнунда, «Тыва даг-дүгү» комбинат база ооң цехтери, ТЭС, фабрика хамааржып турар. Ылаңгыя «Тыва даг-дүгү» комбинатта (партия эге организациязының секретары П. И. Кайков), ооң административтиг-хандырылга комбинадында көскү агитацияның хевирлери бөдүүн, тывынгыр болгаш ханы уткалыг кылдыр тургустунган. Соруктуг кыйгырыглар бижээн лозуңнар, диаграммалар, социалистиг хүлээлге, мурнакчыларының хүндүлел самбыразында чуруу, бөгүнгү солуннуң чаа номери, «Комсомолчу прожектор», 1965 чылдың ажыл-агыйының планныг көргүзүглери болгаш сорулгалары эки кылдынган. Чижээ: «Тыва даг-дүгү» комбинат сорттуг даг-дүгүн 9 айларның дургузунда 8239 тоннаны бүдүрген» деп, стендиде көскү болгаш чараштыр бижип каан. Оон ыңай «1965 чылда Төрээн чуртка 12000 тонна даг-дүгүн берээл!» деп кыйгырыг, кижилерни күш-ажылче сорук киирген цитаталар дээш оон-даа өске.

Комбинаттың ТЭС-инде көскү агитацияны база эки дерип турар. ТЭС-тиң начальниги А. П. Хорошевский, партия эге организациязының секретары В. Ф. Величко тода болгаш ханы утка-шынарлыг, чоннуң сонуургалын көдүрүп турар көскү агитацияны калбаа-биле ажыглап турар. ТЭС-тиң 3-кү каъдында ленинчи комната. Ында В. И. Ленинниң ажыл-чорудулгазын, амыдырал-чуртталгазын көргүскен стендини тодаргай кылдыр кылган. Пролетариаттың баштыңчыларының чуруктары. Коллективтиң социалистиг хүлээлгези, чылдың, айның, кварталдың планныг көргүзүглери. База ТЭС-те «Энергетик» деп хана солун ай санында үнүп турар. Хүн бүрүнүң солуннарының чаа номерлерин, журналдарны столда корум-чурумнуг, дугаар зайы-биле чыскаай салып каан.

Ак-Довурак хоорайның чамдык улуг бүдүрүлгелеринде көскү агитацияның байдалы кандыгыл, көрээлинер. «Тыва даг-дүгү» тудуг болгаш Ак-Довурак — Абаза оруунуң орук тудуг эргелелдеринде партия эге организациязының секретарьлары А. А. Константинов, В. Голиахметов болгаш ол эргелелдерниң начальниктери Т. Д. Якушев, Г. В. Шатунов. Ынчаарга бо эргелелдерниң боттарының конторазының чанында көргүзүг самбыразы, хүндүлел самбыразы, участоктарның көргүзүглери бар-ла. Оларда эрги сан-чурагайлар хевээр, мурнакчыларның аттары балалган, чуруктан оларны таныыры берге. Бо хире улуг эргелелдерде мурнакчылар чүгле 7—8 кижи бооп турар. Лозуң шуут чок, плакаттарда бижээн сөстер четей, эрги бооп турар.

Тудуг эргелелиниң № 1, 3 участоктарында чаңгыс кызар лозуң-даа, хана солун-даа, комсомолчу прожектор-даа көзүлбейн турар. 48-ки септелге-тудуг участогунда хамык көргүзүг, хүндүлел самбыраларын тергиин кылып алган, а ону үр үеде чаартпайн, чаа мурнакчы чүүлдерни көргүспейн турар. Оон ыңай орук тудуунуң эргелелиниң «Передовая» участогу база Актың Эңге-Белдир деп черде № 89 механизастыг колонна бар, оларда хана солун-даа өй-шаанда үнмес, көскү агитация шуут көзүлбес. 1964 чылдың май 1-де лозуңнар, кыйгырыглар хевээр тургулаан таварылга бар.

Ынчангаш Ак-Довурак хоорайда чүгле ол улуг эргелелдерде эвес, харын өскелеринде-даа көскү агитацияның байдалы эки эвес. ДБК-да, № 12 АТА-да, механизастыг участокта, Кызыл-Мажалык АТА-да ёзулуг көскү агитация бар дээрге шынга дүүшпес, чүге дээрге, эрги сан-чурагайларлыг, бүдүрүлгениң ажыл-агыйжы сорулгалары-биле холбашпаан көргүзүглер ында колдап турар.

Көскү агитацияны үндезини-биле экижидер талазы-биле «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде партком СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң сөөлүнде чугула хемчеглерни ап эгелээн. Партия эге организациялары ТК-ның сентябрь Пленумунуң материалдарын көскү агитация-биле пропагандалаар дээш чамдык ажылдарны кылып эгелээн. Сентябрь Пленумунуң материалдарында бистиң үлетпүрүвүстүң ажыл-ишчилериниң инициативазын болгаш идепкейин көргүзүп, оларның дуржулгазын, оларның чогаадыкчы энергиязын сорук киирип билири чугула дээрзин айыткан болгай. Ынчангаш көскү агитацияны чаа байдалче, бедик деңнелче көдүрүп, ооң амыдырал-биле харылзаалыг, дээштиг болгаш көрүптүг болурун чедип алыры чугула.

С. КУУЛАР,
«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде парткомнуң инструктору.

СОЛУН БОЛГАШ ЖУРНАЛ СЭЭҢ СҮМЕЛЕКЧИҢ

Шоолуг чылыш чок

«Солун, сеткүүл—сээң өңнүүң» деп нийти эге-биле «Шын» солунга чоокта чаа арын үндүргениниң номчукчулар эки билип тур боор. Ол арынның эгезинде редакция чүүлүнге Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Бай-Тайга районнар парлалга чагыдылгазын багай организастап турарындан, өске районнарга бодаарга дыка хожудап турар дээш, шыңгыы шүгүмчүлелге таварышканнар.

Солунга үнген шүгүмчүлелден ол районнар кандыг түңнел кылганыл база 1966 чылдың парлалга чагыдылгазы эрткен он хонук иштинде кайы хире бурунгаарлай бергенил дээрзин редакция сонуургап көрген. Октябрь 10-да байдал-биле алырга, ол районнарда парлалга чагыдылгазы шоолуг чылыш чок болган дээрзин шуут чугаалаар херек.

Улуг-Хем районнуң «Союзпечать» агентилелиниң медээзи-биле алырга, солуннар болгаш журналдар чагыдылгазы «Х Улуг хурал» колхозта, район төвүнүң чамдык организацияларында элээн идепкейжээн. СЭКП райкому парторганизациялар секретарьлары, коллективтер удуртукчулары-биле чугаалашкан, колхозтарже, совхозтарже активтерни үндүргүлээн.

Бо районда эң-не дүвүренчиг чүүл болза, районнуң улуг ажыл-агыйларында парлалга чагыдылгазының ам-даа кошкак чоруп турары болур. Ылаңгыя ырак-узак черлерде малчыннарның чамдыызы чагылга чок арттар чыгыы апар чыдар. Чүге дизе, мооң мурнунда чылдарда малчыннарның чагыыр солуннар, журналдарының бижидилгезин кылгаш, колхоз азы совхоз шилчидип турган. Ол чептиг эвес практика турган болбайн аан. А бо чылын ынчаар чагыдылга кылырын соксаткан хиреде, малчыннар бүрүзүнге чедир чагыдылга чорударын бодамчалыг организаставаан. Олар аванс азы шалың ап турда, парлалга чагыдарын чамдык парторганизациялар организаставайн турар.

Чөөн-Хемчик район ноябрь 1-де хамыктың сөөлүнге турган. СЭКП райкому парторганизация секретарьларының хуралын кылгаш, бо айтырыгны чугаалашкан. Чер-черже райкомнуң төлээлекчилерин үндүрген. Мооң түңнелинде районнуң «Большевик», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхозтарында, «Сүт-Хөл» совхозунда парлалга чагыдылгазы элээн шапкынчаан. Чадаана хоорайда чамдык албан организация черлери сөөлгү хүннерде элээн хөй солуннар, журналдарны чагыдарын организастаан. Ылаңгыя райпо коллективиниң кежигүннери 400 рубльге чагыдылга кылганнар.

Ынчалза-даа районнуң «Чыраа-Бажы», «Тыва» совхозтары, «Искра» колхозу болгаш өске-даа чамдык улуг ажыл-агыйлары, коллективтери солун, журнал чагыдылгазының талазы-биле ам-даа хожудавышаан. Чамдык черлерде парлалга чагытканының бижиттинген квитанциялары бар-даа болза, акшазын дужаарын база саададып турар.

Бай-Тайга районда эрткен он хонукта 500 ажыг экземпляр парлалга чагыттынган. Солуннар болгаш журналдар чагыдылгазы «Малчын» колхозта, Мугур-Аксының, Бай-Талдың, Кызыл-Дагның школаларында организастыг чоруп турар. Ынчалза-даа «Тээли» совхозтуң бүгү салбырларында, «Мурнакчы», «Кара-Хөл» колхозтарда чагылга кончуг оожум чоруп турар. Ылаңгыя төп солуннарның болгаш журналдарның чагыдылгазы районда кончуг эвээш.

Парлалга чагыдарының хуусаазы мырыңай эвээш арткан. Республиканың Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Бай-Тайга ышкаш улуг районнары 1966 чылдың парлалга чагыдылгазының талазы-биле чылыш чок чоруктан дарый уштунары күзенчиг. Ынчангаш СЭКП райкомнары, партия организациялары, харылзаа ажылдакчылары болгаш парлалганың хөй-нийтичи тарадыкчылары арткан үени эң үре-түңнелдиг ажыглаар дээш бүгү-ле болдунар аргаларны ажыглап тургаш, өг-бүле бүрүзү чагылгалыг болурун чедип алыры чугула бооп келген.

Хемчег алдынып турар

1966 чылдың парлалга чагыдылгазы Ак-Довурак хоорайның бүдүрүлгелеринде, школаларында чоруп турар. «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде партком парлалга чагыдылгазын тус-тус коллективтерде партия эге организацияларын дамчыштыр удуртуп турар. Сөөлгү үеде парткомнуң болгаш эге организацияларның парлалга чагыдылгазынче кичээнгейин күштелдиргениниң түңнелинде, чамдык коллективтерде байдал элээн экижээн.

Ак-Довуракта ТЭС-тиң коллективи өскелерде идепкейлиг болуп, октябрь 20-ге чедир 378 солунну болгаш журналды чагыдып апкан. «Тыва даг-дүгү» комбинат эргелелиниң инженер-техниктиг ажылдакчылары 141 экземпляр солуннар, журналдарны, хоорайның эмнелге коллективи 615 рубль түңнүг чагыдылганы, Ак-Довурак 8 чыл школазының башкылары 195 экземпляр парлалганы чагытканнар. Бо коллективтерде комсомол организациялары партия организациялары-биле кады парлалга чагыдылгазынга эки киржип турарын демдеглээр апаар.

Бир эвес бүгү коллективтерде партия, комсомол организациялары үстүнде черлерде дег ажылдаан болза, биске парлалга чагыдылгазы дыка чер алы берген турар ийик. Чамдык партия эге организациялары парлалга чагыдылгазының херээн эгезинден тура-ла ала-чайгаарлаашкынче кирген. Ак-Довуракта ажылчын хандырылга килдизиниң (партия эге организациязының секретары эш Худяшев), «Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цегиниң (партия эге организациязының секретары Кувшинов) коллективтеринде октябрь 20-ге чедир чаңгыс-даа солун, журнал чагыттынмаан. Улуг бүдүрүлгелер болур 834—кү орук тудуг эргелелинде болгаш «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелдеринде чагыткан солуннар болгаш журналдар дыка эвээш болган.

Хоорайда парлалга чагыдылгазын нийтизи-биле ап көөрге, эрткен чылдаазының кезии хире безин четпээн. Мону барымдаалааш, тудуг эргелелинде партком чугула хемчеглерин ап. бүдүрүлгелерде, коллективтерде партия, комсомол, профэвилел организацияларындан негелдени күштелдирген.

С. КУУЛАР,
парткомнуң инструктору.

ЖУРНАЛДАРНЫ ЧАГЫДЫП АЛЫҢАР

„АГИТАТОР“

СЭКП ТК-ның журналы «Агитатор» ай санында ийи катап үнүп турар. Бо журнал номчукчуларга чүнү бээрил дээрзин ооң «Агитатор» деп ады безин тодаргай херечилеп турар. Журнал бирги ээлчегде агитаторларның, лекторларның болгаш партия, хөй-нийти активтериниң эң чоок дузалакчызы, сүмелекчизи болуп турар. Мону чагыдып алган кижи бүрүзү дыка хөй солун айтырыгларга харыыны тып ап, теоретиктиг болгаш политиктиг темаларга тайылбырны номчуп ап болур.

Бистиң республикада хөй санныг агитаторлар, лекторлар болгаш өске-даа активтер «Агитаторну» чыл бүрүде чагыдып ап турар. Ынчалза-жок, бо чугула политиктиг журнал бисте ам-даа эвээш чагыттынып турар болгаш ылаңгыя келир чылда чагыттынганы амдызында дыка эвээш дээрзинче парторганизацияларның, агитаторларның, лекторларның болгаш бүгү номчукчуларның кичээнгейин угландырбас арга чок болуп турар. Бир эвес агитатор кижи бүрүзү безин чагыдып алыр болза, бистиң республикага 5000 ажыг экземпляр «Агитатор» тараттынган турар ийик. Амдызында республикада чүгле 190 ажыг экземпляр чагыттынган-дыр.

Журнал номчукчуларга чүнү бээрил деп айтырыг черле солун. «Агитаторнуң арыннарынга СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың иштики болгаш даштыкы политиказының, бүгү делегей амыдыралының дугайында чүүлдер үргүлчү үнүп турар. Политмассалыг ажылдың практиказының болгаш методиказының, эки агитаторларның дуржулгазының дугайында агитаторларга дуза болур материалдарны доктаамал парлаарын бодунуң кол хүлээлгези деп көрүп турар.

Мораль темаларынга, агитацияның уран аргазының дугайында, эки агитаторлар дугайында, көскү агитация болгаш ооң чепсек-дерилгелерин канчаар ажыглаар дугайында информациялар, чүүлдер, очерктер, чурумалдар парлаттынып турар. Ажылчы чон ортузунга атеистиг пропаганданы калбартырынче болгаш ооң арга-методун, дуржулгазын сайзыраңгайжыдарынче чугула кичээнгейни журнал салып турар. Ынчангаш ооң арыннарынга атеистиг темага болгаш атеистер дугайында солун чүүлдер удаа-дараа парлаттынып келген.

Журнал бо чылын даштыкы чурттарның амыдыралын, капиталистиг чурттарда ажылчын аңгының демиселин, улустарның национал-хосталгалыг шимчээшкининиң, акы-дунма коммунистиг партияларның тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселин делгереңгей чырыдар деп турар.

«Агитаторга» бо чылын: «Совет эрге-чагырганың 50 чылынга уткуштур», «Агитаторлар беседаларының допчулалы», «Чугааның культуразы», «чечен-мерген сөстерниң болгаш үлегер чугааларның дугайы», «Агитаторнуң атлазы» деп чаа бөлүктер немежир. «Чечен чугааның мастерлериниң сүмези, бүгү делегей айтырыынга фельетоннар удаа-дараа үнгүлээр.

Бо журналды чагыдып алган кижилер чечен чогаал дугайында допчулалдарны, чаа номнар дугайында информацияларны, культураның чаа одагларының дугайында медээлерни үргүлчү номчуп турар. Агитас-массалыг ажылдың мастерлериниң дугайында рассказтар парлаттынар.

Совет болгаш даштыкы чурукчуларның солун болгаш чидиг карикатураларын чечен кожамыктар болгаш чидиг шоодуглар-биле кады парлап үндүргүлээр. Журнал эки чуруктар, плакаттар болгаш политмассалыг ажылдың мастерлериниң фото-чуруктары-биле шиметтинер. «Агитаторну» чагыдып алган кижи бүрүзү ооң номер бүрүзүн алгаш, сеткил ханары чугаажок.

„Политиктиг бот өөредилге“

Партия өөредилгезиниң системазында школаларга өөренип турарларга, марксисчи-ленинчи теорияны боттарының планнары-биле өөренип турарларга болгаш пропагандистерге «Политическое самообразование» («Политиктиг бот өөредилге») журнал мырыңай эргежок чугула. Мооң-биле чергелештир ук журнал политиктиг болгаш теоретиктиг айтырыгларны ханы сонуургап чоруур кижилерге-даа, дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң заочниктеринге болгаш черле бүгү активтерге-даа аажок улуг дузаны чедирип, теория болгаш практика талазы-биле оларны чепсеглээр.

Журналдың кол угланыышкыны, чугула сорулгазы партия чырыдыышкынының системазының бүгү дыңнакчыларынга болгаш пропагандистеринге бүгү талалыг мергежилдиг дузаны чедирери болуп турар. Ынчангаш журнал дыңнакчыларга болгаш пропагандистерге теоретиктиг база методиктиг сүмелерни берип, кол-кол темаларга, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң теоретиктиг, практиктиг айтырыгларынга делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң, национал-хосталгалыг демиселдиң стратегиязының, тактиказының чугула айтырыгларынга холбашкан чүүлдерни, лекцияларны, консультацияларны парлап турар.

Пропагандистерге дуза, пропагандистиң блокноду болгаш өске-даа эгелерниң адаанга методиктиг сүмелерни, эки пропагандистерниң, политшколаларның, дээре ажылдыг политшколаларның ажылының дуржулгазының дугайында чүүлдерни, очерктерни парлап турар. Партия өөредилгезиниң системазынга өскерилгелерни бо чылын киирип, чамдык өөредилге номнарында чок темаларны ында киргени-биле холбаштыр «Политическое самообразование» хөй чүүлдерни бээр.

Партия өөредилгезиниң эге хевиринге ажыглаар кылдыр политиктиг эге школаның өөредилге программазында көрдүнген темаларга методиктиг сүмелерни парлаар. Ол ышкаш, СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказының талазы-биле делгереңгей чүүлдер, беседалар парлаттынар.

Политиктиг өөредилгениң ортумак звенозунга ажыглаары-биле марксизм-ленинизм үндезиннериниң школазының семинар кичээлдеринге чугаалажыр ужурлуг партия төөгүзүнүң болгаш философияның темаларынга консультацияларны парлаар. Дээди хевириниң звенозу — философияның, полит-экономияның, СЭКП төөгүзүнүң, эртемниг коммунизмниң айтырыгларының талазы-биле теоретиктиг семинарларга доктаамал дуза чедирер.

Политэкономия өөренип турарларга «Социализмниң политэкономиязы» деп дес-дараалашкак лекцияларны, марксисчи-ленинчи философияны өөренип турарларга «философия эртеми болгаш чаа кижини кижизидери» деп чүүлдү парлаан болгаш моон соңгаар консультациялар бердинер.

Пропагандистерге дузалаары-биле журнал «Методиканың заочная школазынга» методика талазы-биле чүүлдерни, ылаңгыя чоокку үеде педагогиканың болгаш психологияның үндезиннериниң талазы-биле дараалашкак консультацияларны парлаар. «Ленинчи школаның пропагандистери» деп эгениң адаанга М. И. Калинин, Н. К. Крупская, С. М. Киров, Г. К. Орджоникидзе болгаш өскелерниң-даа пропагандисчи мергежилиниң дугайында чүүлдер парлаттынар.

СЭКП ТК-ның журналы «Политическое самообразование» политөөредилгениң бүгү системазының дыңнакчыларынга болгаш пропагандистеринге үнелеп четпес улуг дузаны чедирер, ынчангаш оларның кижи бүрүзү бо журналды чагып алган турары дыка-ла күзенчиг.

Кызыл хоорайның харылзаа белдириниң чедирилге салбырының коллективи коммунистиг күш-ажылдың бедик адын 1960 чылда чаалап алган. Ында 19 почтачылары 13 участоктарда быжыглаан. М. Ощепкова ам 25 чыл ажылдап, дуржулгалыг почтачы болбушаан, коммунистиг күш-ажыл бригадазының шалыпчызы апарган. Ол ышкаш Г. Красноперова, А. Никитина, К. Качалкина болгаш М. Чемизова почтачы болурундан аңгыда, солун чагыдылгазынга идепкейлиг киржип, коллективтиң хүндүткелин чаалап алганнар.

Хоорайның харылзаа белдириниң чедирилге салбырының мурнакчы почтачылары (солагай талазындан) М. Чемизова, Г. Красноперова, М. Ощепкова болгаш К. Качалкина олар солуннарны, журналдарны сумкалап алгаш чоруур деп турган черинге таварышкаш бо чурукту тырттырган.

Фото А. Содунамныы.

Кыжын ажылдаарынга белен

Чадаананың мал согар цеги кыжын ажылдаарынга бүрүнү-биле белен. Сат Канчыырга баштаткан 12 кижи составтыг херээженнер звенозу чүс оруннуг ажылчыннар общежитиезин чылыглап, печкаларны септеп, эде салып чаартып, өрээлдерни чугайлап арыглаан. Ол-ла звено цехте септелге ажылдарын доктаамал кылып келген. Амыдырал хандырылга черлерин — столоваяны, нийти чуртталга бажыңын кышка белеткээнинден аңгыда, ол коллектив бүдүрүлге участоктарын база септеп дерээннер.

Ажылчыннар эът шыгжаар складты, одалга системазын аштап чылыглап ажыглалга кииргеннер. Ол ышкаш олар ажылчыннарның ажылдап кедер тускай хептерин база даарааннар.

Дүвендей ШОЙДАР.

КЫШ-БИЛЕ МАРГЫЖАР БИС

Бистиң № 2 автоажыл-агыйывыста эки ажылдап турар чолаачылар кайы хөй. Ынчалза-даа оларның арызындан Владимир Солдатеновка удурткан коммунистиг күш-ажыл бригадазын онзалап демдеглексээр мен. Үшкү кварталдың планын ол 169 хуу күүсеткен болгаш 3 муң литр бензинни камнап алган. Октябрь байырлалының бүдүүзүнде бистиң автоажыл-агыйывыс өскелеринге бодаарга элээн эки чедиишкиннерлиг ажылдаан. Чедиишкинниң үндезини чүдел?

Автотранспортчуларның күш-ажылга хандыкшылдыы, оларның техникага камныында. Ол ышкаш мен бодаарымга, эң кол чылдагааны — машинаны чылдың үе-шаанга дүүштүр шын эдилээринде.

Ам кыштың соогу дүшкенде ол айтырыгга доктаары чугула. Биске беш ажыг айларда соок температура үргүлчүлээр болгай. Оон калыда оруктар доштаалып, тайгыр апаар, багай септеттинген машинаның соңгазы хыраалап, орук безин көзүлбейн баар болгай. Бир эвес чурттакчы чонну чогуур барааннар, аъш-чем-биле долу хандырар, фабрикалар, заводтар доктаамал ажылдап турзун дээр болза, чүък сөөртүлгезинге үзүктел тургуспас ужурлуг бис. Бо дугайын бистиң коллектив утпайн турар. Мурнундаагызынга бодаарга бо чылын кышка белеткелче элээн шиитпирлиг кичээнгейни салган бис. Техника септелгезиниң талазы-биле бистиң автопарк багай эвес көргүзүглерлиг. Машиналарның хөй кезиниң сезоннуг септелгези доозулган. Коммунистиг күш-ажыл дээш демисежип турар эш Васинниң септекчилер бригадазы техниканы өй-шаанда эки шынарлыг септеп турар.

Бедик бүдүрүкчүлүг ажылы-биле специализастаттынган цехтерден слесарь В. Григорьев, электри-биле каннакчы В. Гармаков, электрик В. Татарчук болгаш моторист И. Галочкин олар өскелерден ылгалып турарлар.

Автомашиналарны септээринден аңгыда оларның ажыглаарының байдалын экижидери эргежок чугула. Бистиң девискээривиске келген кижи бүрүзү суг изидер колонкаларны эскерип каар. Аңаа изиткен сугдан изиг бус үнгеш, ооң-биле доңган машинаны эргизип ап болур. Мурнунда чылдарда инженерлиг ажылдап кылыышкыннарның четпезинден колонкаларның бирээзи ажылдавайн турган. Эрткен чайын механик А. Сафроновтуң удуртулгазы-биле ажылчыннар ол колонканы эдип септээннер. Ам бир угда 70 автомобильди эргизип, хөделдирип болур аргалыг болган бис. Бус колонказының ажыглаарынга эптиг, таарымчалыын мындыг чижектен көрүп болур. Кыжын бир машинаны от салып эргизерде ийи хире шак чарыгдаттынар. Шимчедикчи база хуусаа бетинде элей бээр. А бус-биле изидерге 25—30 хире-ле минуталар негеттинер.

Изидип. шак чарыгдап турарының орнунга машинаны чылыг гаражка тургусса эки деп чүве кымга-даа билдингир. Бисте гараж бичии, анаа бүгү техниканың чүгле үшкү кезии кирер. Ам 75 автомашина тургузар гараж тудуп турар.

Бус колонкаларын үзүктел чок ажылдадыры-биле котёльнаяны септеп дерээн. Котёльная иштинге бус чылбазын дээш тускай тургузулганы кылган.

Ол ышкаш ажылга эки идиг бээр көргүзүглерниң бирээзи— ажылчыннарның ажылдап турар черин эптиг кылдыр дериири. Эрткен чылын машиналар арыглаар профилакторийниң ишти соок турган. Ам ында радиаторларны немээни-биле чылыг апарган. Гаражтың кирер эжиктери чылыглаттынган, соңгалар шилдеттинген. Чаа контроль-эрттирилге пунктузу дериттинген. Оон ачызында автомашиналарның техниктиг байдалын үргүлчү хынаар арга бар апарган. Ону рейсче үнерде болгаш оон ээп келирге доктаамал хынаар.

Чолаачының ажылдаар чери—кабинаның байдалы база ийиги чергениң айтырыы эвес. Ынчалза-даа Тыва автоэргелелде кабиналарның одалга системазының кезектери чок. Ону биске дарый бээри эргежок чугула.

Бистиң удуртукчуларывыс, чолаачыларывыс болгаш бүгү коллективтиң кежигүннери кыжын чедиишкинниг ажылдаар дээш күжениишкиннерин үндүрүп турарлар.

С. КРАСНОПЕРОВ.

„ЛЕНИН ЧОЛЫ“

Кожаларывыстың солуну

«Ленин чолы» («Хызыл аал») — Хакасияга хакас дыл кырынга баштай-ла парлаттынган солун-дур. 1966 чылдың июнь айда ол бодунуң тургустунганындан бээр 40 чыл болганын оюн демдеглеп эрттирер. Бо солун бодунуң баштайгы номерлеринден эгелээш-ле ленинчи улуг идеяларны хакас чоннуң ортузунга чедирип, партияның ап чорудуп турар политиказын, ооң шиитпирлерин, кыйгырыгларын, ажылчы чоннуң ортузунга оларның төрээн дылының кырынга тайылбырлап, суртаалдап, Хакасияның партия организациязының дайынчы дузалакчызы болуп турар.

Ооң ажылдакчылары, журналистер бистер солун чонга солун, бедик утка-шынарлыг болзун дээш бодувустуң ажылывысты чорударывыста көдээ болгаш ажылчын корреспондентилерниң улуг отрядынга даянып, оларның деткимчезин ап, бүгү-ле күжүвүстү үндүрүп ажылдап турар бис. Бүдүрүлге черлериниң ажылын, бедик дүжүттүң өстүрүкчү ажаакчыларын, малчыннарның улуг чедиишкиннерин, мурнакчыларның арга-дуржулгазын, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни солуннуң арыннарынга чырыдып көргүзери кол кичээнгейде алдынган. Солунга парлаттынып турар очерктерге, чечен чугааларга, корреспонденцияларга совет кижилерниң ажыл-ижин, күш-ажылчы чедиишкиннерин, оларның угаан медерелиниң өзүлдезин көргүзүп турар.

Найыралдың болгаш интернационализмниң айтырыы бисте база-ла кол черни ээлеп, олче улуг кичээнгей салдынган. Чүге дээрге Хакасия тускай национал область болурундан аңгыда, ында орустар хакастар. украиннер. чуваштар. белорустар, тывалар, казахтар, татарлар дээш Совет Эвилелиниң 60 националдарының төлээлекчилери, чаңгыс өг-бүлениң ишти ышкаш. найыралдыг чурттап, ажылдап турар болгай. Тывага, Даг-Алтайга, Якутияга, Бурятияга, Таймыр болгаш Эвенки национал округтарга. Киргизияга болгаш өске-даа автономнуг областарга, республикаларга тураскааткан арыннарны, тускай булуңнарны солунга үндүрүп келген. Хөй национал кижилер ажылдап турар коллективтерниң найыралының, акы-дунмалышкы чоруунуң, бот-боттарынга дузалажып турарының дугайы солунга көргүстүнүп турар. Чижээ: кур черниң «Борец» совхозунда ажылдап турар 20 нацияның төлээлекчилериниң канчаар ажылдап, чурттап турарының дугайында тодаргай көргүскен.

Бистиң журналистеривис, көдээ болгаш ажылчын бижикчилеривис боттарының демир үжүүнүң, карандажының бажын улам-на чидидип алгаш, эргиниң артыышкынындан уштунмаан кижилерни, ажылга, амыдырал-чуртталгага шаптык кадып турарларны сойгалап илередип бижип турар. «Айыыр-биле быктынче» деп эге аттыг тускай булуң база дузаашкын болгаш шоолуг килдизи калбак нептерелди, улуг сонуургалды болдуруп, четпестерниң сойгалакчызы болу берген.

Кызылда, Шагаан-Арыгда, Чаа-Хөлде, Чадаанада болгаш Тываның өске-даа хоорайларында, суурларында чурттап турар хакастар «Ленин чолы» («Хызыл аал») солунну чагыдып алырын саналдап тур мен. Бодунуң төрээн дылы болур хакас дылды билир кижилер мээн бо кыйгырыг саналымны улуг сонуургал-биле деткиир боорлар. Төрээн улузу, ында хөй нация чон канчаар чурттап, ажылдап турарын, Хакасияның экономика, культуразының сайзыралын олар «Ленин чолы» солунну дамчыштыр билип алыр болгай.

«Ленин чолы» бодунуң арыннарынга шүлүктерни, чечен чугааларны, база улуг хемчээлдиг чогаалдардан үзүндүлерни, уран чүүлдү чаа болуушкуннарны парлап турар. Улустуң тоолчузу Семен Прокопьевич Кадышев солун тоолдары-биле номчукчуларны сонуургадып турар. Оон маадырлыг чорук дугайында «Албанжи», «Алдын арыг» болгаш өске-даа тоолдары хакас, орус дылдар кырынга тускай номнар болуп үнген, улус ону холдан салбайн номчуп турар. Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнү Макар Константинович Добровтуң тоолдары, М. Чебодаевтиң М. Кильчичаковтуң, М. Баиновтуң шүлүктери болгаш Н. Доможаковтуң, И. Костяковтуң проза чогаалдары Хакасияда калбак нептерелди алган. Н. Доможаковтуң «Ырак аалда» деп романының орус дылда очулгазы 1966 чылда тускай ном болуп үнер. И. Костяковтуң «Торгу кур» деп романын база-ла парлалгаже белеткеп турар. Чечен чогаалдың болгаш уран чүүлдүң бо-ла бүгү чаа чүүлдерин номчукчулар бир дугаарында-ла «Ленин чолы» солундан таныжып номчуур.

1966 чылда бистиң солун 40 харлаар болганда, ооң арын бүрүзү солун, утка-шынарлыг, каасталга шимелдези-даа көскү, чараш болзун дээш редакцияның коллективи бүгү күштү салып ажылдаарынче улам-на хей-аът кирип турар. Хакасияның болгаш хакастарның төөгүзүнүң дугайында чүүлдерни чоокку үеден эгелеп парлаар бис.

«Ленин чолы» солунну чагыдып алгаш, ында парлаан кандыг чүүлдерге таарзынып сонуургаанынарны, кандыг чүүлдерниң кошкак бижиттингенин бисче бижиириңерни изии-биле күзеп диледивис. Солунну канчаар солун, эки кылза экил дээрзиниң дугайында сүмеңерни биске бериңер.

С. ДОБРОВ,
Совет журналистер эвилелиниң кежигүнү,
«Ленин чолы» солуннуң редакторунуң оралакчызы.

Архив херээ — чугула ажыл

Партияның идеологтуг албан черлериниң бирээзи, ниитилел эртемнериниң документалдыг баазазы болур күрүне архиви ажылчы чоннарны коммунистиг ёзуга кижизидеринге, пропаганда болгаш агитас-массалыг ажылдарны калбартырынга бодунуң ажылының бүгү хевирлери-биле дузалаар ужурлуг.

Күрүне архивиниң янзы-бүрү хевирлиг ажылының иштинде бир кол черни ажылчы чоннарның болгаш албан организация черлериниң чагаалары, негелделери ээлеп турар. Ажылчы чоннарның чагааларын болгаш билдириишкиннерин шын көрүп, оларга өй-шаанда сеткил ханган шын харыыны бээри—Совет күрүне аппаратының, ооң иштинде совет архивтиң, албан черлериниң ажыл-чорудулгазының ленинчи кол принциви болур.

Албан организация, бүдүрүлге черлеринге ажылдап чорааның, ажыл төлевириниң хемчээлиниң, Совет Армияның хүрээлеңинге албан эрттирип чорааның, эртем-билииниң дугайында архив шынзылгазын бээрин дилээн хамаатыларның дилеглеринге өй-шаанда шын харыыны бээри күрүне архивиниң бүгү органнарының ажылдакчыларының хүлээлгези болур.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп күрүне архивиниң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының район Советтериниң күүскомнарының чанында архив килдистериниң ажылдакчылары албан организация черлериниң болгаш ажылчы чоннарның чагааларынга, билдириишкиннеринге болгаш дилеглеринге ылаптыг харыы бээр талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турар. Чижээ, республиканың Төп күрүне архиви 1964 чылда, бо чылдың баштайгы чартыында ажылчы чондан кирген 800 хире билдириишкиннерниң чартык кезиинге харыыны берген. Оон аңгыда республиканың чамдык районнарының, колхозтарының, школаларының, албан организация, бүдүрүлге черлериниң төөгүзүнге хамаарышкан тематиктиг негелделерге харыыларны база берген.

Республиканың Төп күрүне архивиниң фондузунда кадагалаттынып турар төөгүнүң, ажыл-агыйның болгаш культураның документалдыг материалдарын шинчилекчилер калбаа-биле ажыглап келген. Республиканың Төп күрүне архивиниң номчулга залынга бо чылдың эрткен айларының дургузунда 9 шинчилекчилер материалдарны ажыглап ажылдааннар. Шинчилел ажылынга эргежок чугула 200 ажыг документилерни архив ажылдакчылары оларга фондудан тып берген.

Колхозчуларга пенсия болгаш дузаламчы тыпсыр дугайында Совет чазактың чаа хоойлузун амыдыралга боттандырып эгелээни-биле архив органнары колхоз кежигүннеринге шынзылга бээр ажылды элээн экижиткен. Ам дээрезинде албан организация, бүдүрүлге черлериниң архивтеринде кадагалаттынып чыдар документилерни күрүне архивинге киирип, корум-чурумну тургузар болза, бо харыысалгалыг ажыл чедиишкинниг болур. Ынчангаш республиканың архив албан черлериниң ажылдакчылары ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күрүне архивиниң кол эргелелиниң айтышкынын ёзугаар албан черлериниң архивин чурумчудар ажылдарны чоруткан. Хамыктың мурнунда хамаатының кижиниң күш-ажыл стажын, ажыл төлевириниң хемчээлин, эртем-билииниң шынзыдарынга үндезин документ болур ажылчын, албан-хаакчыларның боттарының. Оларның ажыл төлевириниң дугайында даңзыларны албан организация, бүдүрүлге черлеринге болгаш колхозтарга шын кадагалаарының талазы-биле ол черлерниң удуртукчулары база бижик-даңзыларны кадагалап турар кижилер-биле архив ажылдакчылары ажылды чорудуп турар.

Ажылчы чоннарның чагааларынга болгаш билдириишкиннеринге өй-шаанда харыы бээр талазы-биле республиканың Төп күрүне архивиниң болгаш райкүүскомнар чанында архив килдистериниң ажылында улуг четпестер, частырыглар бар.

Күш-ажыл стажын болгаш ажыл төлевириниң хемчээлин шынзыткан архив шынзылгазын бээрин дилээн ажылчы чоннарның чагааларынга болгаш билдириишкиннеринге архив черлериниң ажылдакчылары доктааттынган чурумну хажыдып харыы бээр чоруктар бар. Шынзылга бээринге барымдаа болур документилер архивтерде бар турда-ла, архивтерниң чамдык ажылдакчылары харыысалга чогу-биле шын эвес кылыр азы «силерниң негелдеңер хандырар документилер архивте чок-тур» деп, тоомча чок эрттирип каар чоруктар бар.

Ажылчы чоннарның чагааларынга болгаш билдириишкиннеринге харыы бээр ажылды Таңды, Барыын-Хемчик райкүүскомнарының чанында районнар аразының архив килдистери (эргелекчилери И. Маадыр-оол, Т. Соратникова) багай чорудуп келген.

Ажылчын, албан-хаакчыларның албан организация, бүдүрүлге, ажыл-агый черлеринге ажылдааның хуусаазының, ажыл төлевириниң хемчээлиниң дугайында документалдыг материалдарның кадагалы дыка хөй организацияларда, колхозтарда, совхозтарда багай тургустунган. Оон уламындан чугула негеттинип турар документилер чок болгулаар. Чижээ, мурнунда район турган Сүт-Хөлдүң чамдык албан черлериниң, Чөөн-Хемчик районга турган Дуржулга станциязының албан-херээниң чамдык чугула документилери чок болуп турар. Маңаа архив ажылдакчылары база буруулуг. Ындыг-даа болза, албан черлериниң архивтерин чурумнуг тургузар, бар документилерни ажылдап кылгаш, архив органнарынга дужаар талазы-биле организация бүдүрүзүнүң удуртукчулары харыысалгалыг болур ужурлуг.

Архив ажылдакчыларының сорулгазы болза, төөгү ужур-дузалыг албан документилериниң кадагалалын экижидери, оларны үе-чадалар аайы-биле ажылдап кылыры болур. Бо байдал ажылчы чоннардан болгаш албан черлеринден архивтерге кирип турар чагааларга, билдириишкиннерге, дилеглерге өй-шаанда ылаптыг харыыларны бээрин хандырар.

Ажылчы чоннарның чагаа, билдириишкиннеринге болгаш дилеглеринге өй-шаанда чогуур харыыны бээр дугайында коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаал шиитпирлерин күүседиринге чер-черлиг партия, совет органнары архив ажылдакчыларынга бүгү таланың дузаламчызын көргүзери чугула.

О. ШИРАП.

Тыва АССР-ниң Министрлер
Чөвүлелиниң чанында архив
килдизиниң эргелекчизи.

Даштыкыда Даштыкыда Даштыкыда

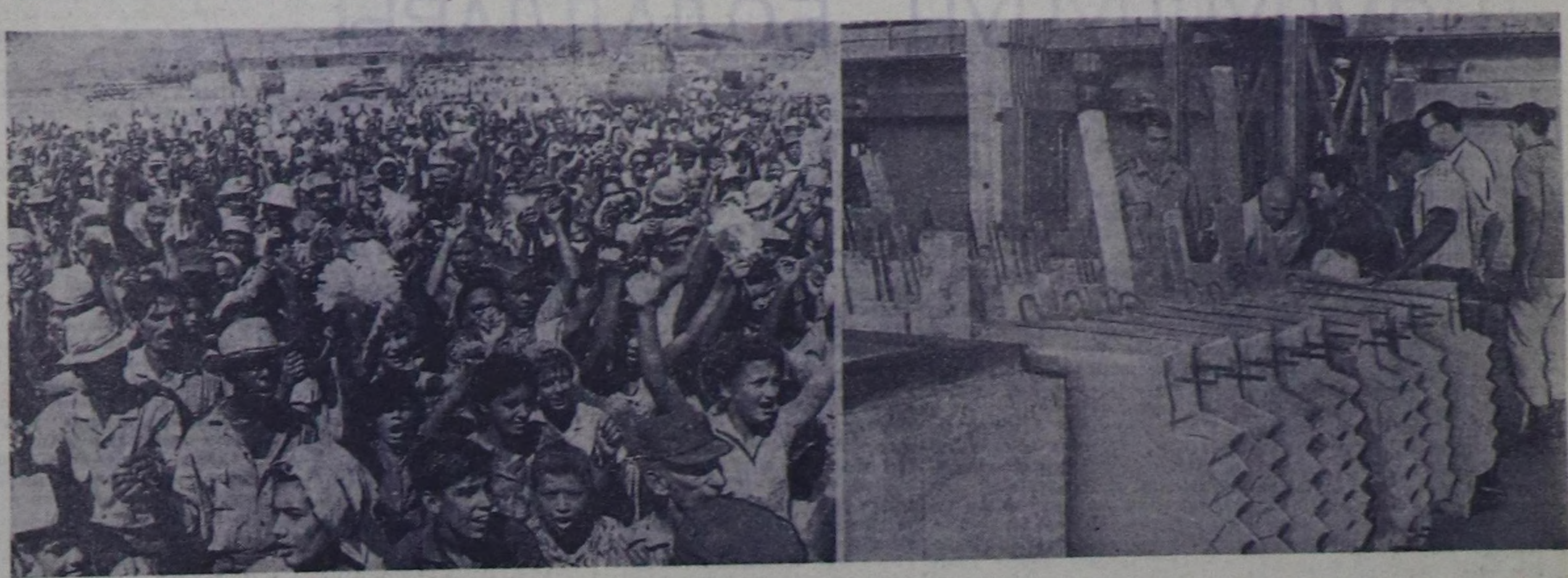

Сантьяго-де-Куба хоорайда бажыңнар тудар улуг комбинатты туткан. Ол комбинатты куба улуска белек кылдыр Совет Эвилели хүлээдип берген. Ол бүдүрүлгени ажылдадырын октябрьда шенеп көрген.

Чуруктарда: солагай талазында—комбинатты ажыдаарынга холбаштырган ажылчыннарның митингизи. Оң талазында—комбинаттың баштайгы продукциязы—белен панельдер.

Фото **В. Ласкаревтии.**
СЭТА-ның фотохроникаазы.

РКП ТК-ның пленуму

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Ноябрь 11 болгаш 12-де Бухарестиге Румын коммунистиг партияның Төп Комитединиң пленуму болуп эрткен дээрзин АДЖЕРПРЕС агентилел дыңнадып турар.

Көдээ ажыл-агыйга удуртулганы болгаш ооң планнашкынын экижидер дугайында РКП ТК-зының чиңгине секретары Н. Чаушескунуң илеткелин пленум чугаалажып көрген болгаш чаңгыс үн-биле чүүлдүг деп санаан. Көдээ ажыл-агыйга удуртулганы болгаш ооң планнаашкынын экижидер сорулга-биле боттандырза чогуур эргежок чугула хемчеглерни айыткан резолюцияны пленумга хүлээп алган.

ССРЭ-ге болгаш Болгарияның Улус Республиказынга Румынияның Социалистиг Республиказының партия-чазак төлээлериниң кылган аян-чоруунуң дугайында информацияны пленум база дыңнаан. Совет Эвилелинге болгаш Болгарияга партия-чазак төлээлериниң кылган ажыл-чорудулгазын РКП ТК-зының пленуму чаңгыс үн-биле чүүлдүг деп санаан болгаш ол аян-чоруктар ук чурттарның партияларының болгаш улустарының аразында найыралдың харылзааларын база эш-хуузунуң кады ажылдажылгазын хөгжүдеринге чугула салыышкынны киирген деп күзел ханыышкыны-биле демдеглээн.

ЧССР-ниң чазаанда өскерилгелер

Чехословакияның президентизи А. Новотный чазакка чаартылгалар киирер дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Национал хуралдың даргазының оралакчызы болгаш Словак национал чөвүлелдиң даргазы М. Худикти министр хүлээлгезинден хостаан. Национал хуралдың президиумунуң кежигүнүнге ону соңгаан.

Чазактың даргазының оралакчызының хүлээлгезинден Я. Пилерни, министрлерниң албан-дужаалындан Ч. Цисарж, Й. Одварка, Й. Пешл, Й. Пучик оларны хостаан.

Чазактың даргазының оралакчызы О. Шимунекти Экономика болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылга талазы-биле күрүне комиссиязының даргазынга, Й. Крейчини чазактың даргазының оралакчызынга болгаш аар үлетпүрнүң министринге, министр Власакты Техника талазы-биле күрүне комиссиязының даргазынга, Ф. Пенцини даг-руда үлетпүрүнүң министринге, В. Валешти химия үлетпүрүнүң министринге, И. Гаикти школалар болгаш культураның министринге томуйлаан.

Чазакка өске-даа тус-тус өскерилгелерни база киирген.

Бо бүгү, чаартылгаларны экономиканы эргелеп башкарарының системазын сайзыраңгайжыдар сорулга-биле улус ажыл-агыйынга төпчүткен удуртулганы организастаар дугайында чаа хоойлулар-биле дүүштүр чоруткан.

Дөрт президентилерниң кыйгырыы

ДАКАР. (СЭТА). Гвинеяның, Малиниң, Мавританияның болгаш Сенегалдың президентилери боттарынга ниити сонуургалдыг айтырыгларны чугаалажып көөрү-биле Мавританияның найысылалында чыылган. Делегейниң күрүнелери Мурнуу Родезияга хамаарыштыр экономиктиг удурланыышкынны чарлаар болгаш расистерге ажыктыг кылдыр хамаарышпас чорукту чарлаан мурнуу-родезий чазакты хүлээп көрбес ужурлуг деп ол президентилер кыйгырып турар.

Смиттиң ёзу-чурумунуң хамаарышпас чорукту чарлаанынга харыы кылдыр далашкыг хемчеглерни алырынче Африка чаңгыс эп организациязын президентилер кыйгырган.

Мурнуу Родезияга азы даштыкыга Мурнуу Родезияның африканнарының тургузар чазаан бүгү чурттар доп-дораан хүлээп көөр ужурлуг дээрзин президентилерниң хүлээп алган резолюциязында база чугаалап турар. «Родезияның дүрүм ёзугаар эвес расисчи чазаа»-биле чепсектиг таварлажыышкынның байдалында бодун турар кылдыр доп-дораан санаар болгаш «африка улустуң хосталыынга дузалаар база бодунуң хамаарышпас чоруун кагалаар төлээде» Родезияже шериглерни чорудар деп бүгү африка күрүнелерни президентилер кыйгырган.

Мурнуу Родезияда болуушкуннарга хамаарыштыр

Мурнуу Родезияның база бир эң улуг хоорайы—Булавайо мурнуу-родезий полиция-биле африка чоннуң таварлажыышкынының аренаазы болу берген. Франс Пресс агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, Булавайонуң африканнары Мурнуу Родезияның хамаарышпас чоруун чаңгыс тала-биле чарлаанынга удурланыышкынның чыскаалын хоорайның кудумчуларынга организастаан болгаш ак кештиглерге хамаарышкан автомашиналарже болгаш бажыңнарже даштарны октап турган. Булавайонуң бир районунга бомбалар чазылдырыышкынының дыңналганы Солсбериге билдингир апарган.

• • •

Мурнуу Родезияның африка партияларын мурнуу-родезий расистерниң хораангы билдингир болгай. Ынчангаш оларның Замбияның найысылалы Лусакада турар төлээлекчилери Мурнуу Родезияның «хамаарышпас чоруун» чаңгыс тала-биле чарлааның буруу шапкан.

Рейтер агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, Зимбабвениң Африка улус эвилелиниң чиңгине секретары Джордж Наиндоро болза, Мурнуу Родезияның ак кештиг расистериниң «хамаарышпас чорукту» чарлааның «кемниг херектеннерниң медеглели» болур деп медеглээн болгаш оларны чепсектиң күжү-биле ап октаары эргежок чугула деп айыткан. Мурнуу Родезияның африка улузунга кызыгаар чок дузаламчыны доп-дораан көргүзеринче Африка чаңгыс эп организациязын болгаш КНО-ну ол кыйгырган.

• • •

Зимбабведе Африка улустуң эвилелиниң даргазының хүлээлгезин күүседип турар Чикерема Дар-эс-Саламга болган парлалга конференциязынга чүве чугаалаан.

Смит Африканың мурнуу кезиинде расизмниң болгаш фашизмниң дергиидээшкининиң база бир чөленгиижин тургускан дээрзин ол демдеглээн. Африка революцияга болгаш бот шиитпирлеттинер чорукче африка улустуң шимчээшкининге удур чөленгиишти тургузарын кордап турар Салазар, Смит болгаш Фервурд оларның эвилели ам тургустунган-дыр.

Зимбабвениң африка улузунга өскерилгени дээш бүрүн харыысалганы англи чазак хүлээр ужурлуг деп, ол айыткан.

Кара чаңгыс шын базымны кылырын—«бир кижи чаңгыс бадылааш-кынны бээр» деп принцип-биле хөй нуруунуң башкарылгазын тургузарын Англиядан бүгү делегей негеп турар деп, Чикерема немеп чугаалаан.

Мурнуу Родезияда тургустунган байдал Африкада тайбыңга болгаш африка чурттарның хамаарышпас чоруунуң айыыл чок болурунга кыжаныг болур деп, Чикерема демдеглээн.

Чикереманың демдеглээни болза, Зимбабвениң улузу расизмниң болгаш фашизмниң дергиидээшкининден хосталырынга бүрүн шиитпирлиг. Ол шиитпирлиг чорук дириг артар бе азы өлүр бе дээш демиселди негеп турар. Мынчангаш Зимбабвениң улузу делегейниң тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустарындан мораль болгаш материалдыг дузаламчыны дилеп турар.

КҮШТҮҢ ДУЗАЗЫ-БИЛЕ БАДЫЛААН

ТОКИО. (СЭТА). Япон чазак болгаш башкарыкчы партия япон-мурнуу-корей керээни парламентиниң адаккы палатазынга күш дөгээриниң дузазы-биле ноябрь 12-ниң дүнезинде бадылаан. Оппозицияның удурланыышкыны турзажок, парламент демократияның кандыг-даа нормаларын үревишаан, керээни күш-биле бадылаан.

Керээни «чүүлдүгзүнүп» хүлээп алырынга минутадан эвээш шагүе негеттинген. Ол дүне либерал - демократтарның хөделиишкиннери каш ай бурунгаар керээни чүүлдүгзүнүп көөрүн чедип алган мурнуу-корей эрге-чагыргаларының кылган хөделиишкиннеринден ылгалыр чүвези барык чок болган.

Адаккы палатага керээни «чүүлдүгзүнген» чорук болза, ону чөвүлекчилер палатазынга дамчыдып берген соонда 30 хонганда ук керээни япон парламентиден хүлээп алган кылдыр эреңгей ёзу-биле санаар апаар.

Корейниң чарылдырыышкынын быжыглап, Соңгу-Чөөн Азияга чаа шериг блогунуң үндезиннерин тургузуп база дайынче Японияны киир тыртарының айыылын болдуруп турар ол керээге чурттуң калбак улус массалары, бүгү депшилгелиг күштери шиитпирлиг удурланып турар.

Чазактың болгаш башкарыкчы партияның бөгүнгү хөделиишкиннерин япон хөй-нийти кижилер хөделиишкин-биле дыңнаан. Чазакты болгаш башкарыкчы партияны улус чоннуң эрге-ажыктарынга өскерликчилер деп социалистиг партия бодунуң медеглелинге демдеглээн. Сатонуң чазааның дүжерин болгаш парламентини тарадырын чедип алыр төлээде, бүгү-ле күштерни салырын социалистиг партия айыткан.

Демократтыг социализмниң партиязы либерал - демократтарның күш дөгээн үүлгедиин буруу шапкан болгаш парламент демократиязын камгалаары-биле демиселди бодунуң үргүлчүлээр деп турарын демдеглээн.

Япон-мурнуу-корей керээни узуткаар болгаш Сатонуң чазаан дүжүрер дээш шимчээшкинни улам шиитпирлиг калбартыр деп профэвилелдерниң кол чөвүлели ажылчы чоннарны кыйгырган. Ооң медеглелинде демдеглеп турары болза, либерал-демократтыг партияның болгаш Сатонуң чазааның дорамчылааны демократияны болгаш парламентаризмни камгалап алыр ужурлуг бис.

СПОРТКА КОЛ ЧҮВЕ — ООҢ МАССАЛЫГ БОЛУРУНДА

1965 чылдың спортчу календарь планын ёзугаар республиканың спорт организациялары спортту массалыг болдуруп, күш-культура коллективтериниң ажылын экижидип, спортчу маргылдааларны шынарлыг болгаш организастыг эрттирер талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Бо чылын спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының республика чөвүлели-биле кады республиканың «Урожай», «Спартак» эки-тура ниитилелдери республикага янзы-бүрү 23 маргылдааларны эрттирген болгаш оаа 10 муң ажыг спортчулар киришкен. Чайгы спорт маргылдааларының хөй нуруузу профэвилелдерниң чайгы VIII Бүгү-эвилел спартакиадазынга тураскааттынган.

Күш-культура коллективтеринге, колхоз, совхозтар болгаш районнар төптеринге профэвилелдерниң чайгы VIII Бүгү-эвилел спартакиадазы спорттуң чайгы хевирлери-биле элээн массалыг болуп эрткен. Бо чылдың он айларының дургузунда республиканың спорт организациялары 1667 спортчу-разрядчыларны белеткээн болгаш 1537 кижи ГТО нормазын дужааган. Азы 69 кижи бирги, 1150 кижи 2—3 разрядтың нормаларын күүсеткилээн.

Кызылдың № 3 профессионал-техниктиг училищезинде күш-культура болгаш спорт ажылы өске ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринге дөмейлээрге элээн эки тургустунган. Училищеде бо чылын 10 бирги, 25 ийиги, 231 үшкү разрядтың спортчуларын болгаш 147 кижи оолдар разрядының нормазын күүсеткен. ГТО нормазын 233 кижи дужааган. 121 судьяларны болгаш хөй-ниитичи инструкторларны белеткээн.

Дыштаныр хүннерде, субботаларда спортчу көргүзүглерни болгаш маргылдааларны доктаамал организастап, солун байдалдыг эрттирип турар. Оон уламындан училищениң курсантылары спорт талазы-биле маргылдааларга сонуургалы өзүп, спортчу мергежили бедип турар. Чайгы үеде туристиг походтарны тус-тус бөлүктерниң аразынга чоруткулаан. Оон уламындан 81 кижи турист деп атты чедип алган. Бо өөредилге чери 1965 чылда Красноярскиниң профессионал-техниктиг училищелериниң аразынга болган хол бөмбүүнүң маргылдаазынга бирги черни чаалап алган болгаш бистиң республиканың база хол бөмбүүнүң талазы-биле чемпиону болган.

Бо чылын спортчу маргылдаалар Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Өвүр районнарга элээн организастыг эрттиилээн. Ылангыя Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунда күш-культура коллективи спорт талазы-биле чоннуң сонуургалын хаара тудуп, барык колхозчу бүрүзү күш-культура кежигүнү болуп турар. Часкы, күскү сезоннуг ажылдарның сөөлүнде спорттуң национал болгаш өске-даа хевирлери-биле колхозтуң спортчу байырлалдарын эрттирери чаңчыл болуп бар чыдар.

Тес-Хем районнуң спорт чөвүлели бо күзүн национал спорт талазы-биле Эрзин районну-биле кады солун маргылдааны эрттирген. Маргылдааны спорттуң тыва хүреш, ча адары, аът чарыжы болгаш кажык адары дээн ышкаш хевирлерин организастап эрттирген.

Бо чылын июль 9—11-де Агинск бурят национал округтуң төвүнге Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк улустарының национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң бирги чери дээш маргылдаазынга Бурят, Якут, Тыва АССР-лерниң болгаш Агинск, Усть-Ординск национал округтарның бурят командалары киришкен. Орта бистиң чыынды командавыс ниитизи-биле ийиги черни ээлээн болгаш Бурят АССР-ниң командазынга тиилеттирген. А 1964 чылдың чемпиону Якут АССР-ниң командазы үшкү черни ээлээр аргалыг болган. Ондар Сүүр-оол, Моңгул-оол Биче-оол, Николай Корешников, Виктор Поркин, Василий Бакылыков олар Россия Федерациязының чемпионнары болуп, өртектиг чүүлдер-биле шаңнадып, бедик спортчу мергежилди чедип алганнар. Сибирь болгаш Ыраккы-Чөөн чүк улустарының национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң бирги чери дээш маргылдаа 1966 чылдың июль 8—12-де Бурят АССР-ниң төвү Улан-Удэ хоорайга болур.

Россия Федерациязының ол харыысалгалыг улуг маргылдаазынга бистиң ча адыгжыларывыс болгаш шой көдүрүкчүлеривис чедиишкин чок киришкен. Моон кол чылдагааны районнардан эгелээш республиканың төвү Кызылда безин спорттуң бо хевирлериниң талазы-биле секцияларны организастап тургуспайн турарында.

Ылангыя ча адары болгаш баг кагары ышкаш спорттуң национал хевирлери шаанда бистиң республикага чоннуң кол ынакшылдыг оюннары болуп чорааны билдингир болгай. Спорттуң бо хевирлерин аныяк өскенниң ортузунга массалыы-биле сайзырадып болурунуң аргалары бар. Спорт эки-тура ниитилелдеринде болгаш республиканың спорт чөвүлелинде эки шынарлыг чехословак, немец чалар болгаш заводка кылып бүдүрген согуннар четчир санныг бар. Чүгле бо талазы-биле сонуургалдыг аныяктар ортузунга ча спортун сайзырадып шыдаар кижилерни шилип, секцияларны организастап тургузары күш-культура организацияларының кол сорулгазы болуп турар.

Ча адарын сайзырадырынга кандыг-даа спорт баазазы негеттинмес. Харын эки шынарлыг ча, согун негеттинери чугаажок. Ынчалза-даа шаг-үениң кандыг-даа үелеринде спортчу белеткелдерни чорудуп болуру маргылдаа чок. Ча адары чүгле национал спорт болуп турар эвес, харын бүгү делегей маргылдаазында спорттуң бир сайзыраңгай хевири болуп турар. Кайда-ла спортчу белеткелдерни эки тургускан болдур, ында эки түңнелди берип турар. «Динамо» спорт ниитилелинде ча адарының секциязы эки ажылдап турар. Оон уламындан динамочулар республиканың национал спорт талазы-биле спартакиадазының маргылдаазынга ча адарынга каш дакпыр чемпион болуп келген.

«Спартак» болгаш «Урожай» спорт эки-тура ниитилелдериниң күш-культура коллективтеринде күш-культура болгаш спортту чоннуң ортузунга массалыг сайзырадыр талазы-биле ажыл дыка четпес. Оон кол чылдагааны күш-культура коллективтеринге спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң талазы-биле коллективтерниң маргылдааларын эрттиреринге спорт ниитилелдери боттуг дузаны чогуур үезинде чедирбейн турарында.

Тус-тус районнарга чайгы үеде спорт маргылдааларын организас талазы-биле кудуу шынарлыг эрттирип турар. Национал спорт талазы-биле спартакиадалар Өвүр, Барыын-Хемчиктен өске районнарга чүгле тыва хүреш-биле кызыгаарлаттынып эрткен. Ол спартакиадага ча адары, шой көдүрери, бурят хүрешти болгаш чериниң узунун якуттап халыырының хевирлерин киирген хирезинде-ле бо чылын ону чаңгыс-даа район долу программа-биле эрттирбээни хомуданчыг.

Национал спорттуң хевирлерин бистиң республикага массалыг сайзырадырда күш-культура коллективтеринден эгелээш колхоз, совхозтар болгаш районнар төптеринге секцияларны тургузуп, бо же аныяктарны калбаа-биле хараа тудуп, дыштаныр хүннерде спорт маргылдааларын үргүлчү организастап турар болза, чоннуң сонуургалы чугаажок өзер. Кол-ла чүве маргылдааларны эки планнарлыг организастап эрттиреринде.

«Спартак» спорт эки-тура ниитилелиниң күш-культура коллективтериниң эң экизи Кызылдың пассажирлер АТА-зы болур. Коллективте хоккейниң болгаш бут бөмбүүнүң командазы республикада ат-сураа үнүп, бут бөмбүүнге Кызыл хоорайның, республиканың каш дакпыр чемпиону болуп турар. Коллективте хөл шыдыраанын маргылдааларын доктаамал чорудуп турар. Ынчалза-даа чиик атлетика, хол бөмбүү, баг кагары дээн ышкаш спорттуң өске-даа хевирлеринге киришпейн турары четпес.

Бо чылын «Кызыл тудуг» эргелелинде каттышкан күш-культура коллективи 1965 чылдың спорт сезонунга чедиишкинниг киришкен. Коллективтиң бут бөмбүүнүң оолдар командазы хоорайның болгаш республиканың чемпиону, база Кызыл ВЛКСМ хоркомунуң кубогунуң эдилекчилери болуп турарлар. № 1 АТА, авторемзавод, Кызылдың бус-биле ажылдаар электростанциязы дээн ышкаш улуг бүдүрүлге черлеринде күш-культура ажылы мырыңай чорутпунмайн турар деп чугаалап болур. Мурнунда чылдарда бо коллективтерге бут, хол бөмбүүнүң командалары турган болза, ол командалар бо чылын кандыг-даа маргылдааларга киришпээн.

1966 чылда РСФСР-ниң III кышкы болгаш 1966—67 чылдарда ССРЭ-ниң IV чайгы спартакиадаларынга белеткелдерни амдыгаадан эгелеп чорудуп, кышкы спорт сезонунуң ажыдыышкынын хоорайларга организастыг, массалыг эрттирер дээш баш бурунгаар планнарны чогаадып тургузары чугула.

Спорттуң кышкы хевирлерин бистиң республиканың девискээринге массалыг бедик шынарлыг эрттирер дээш, колхоз, совхозтарның болгаш районнар төптеринге хаак баазазын тургузуп, дыштаныр хүннерде массалыг хаактаашкыннарны организастап, чурттакчы чоннуң назы-харының хемчээли-биле тус-тус дистанцияларга спорт маргылдааларын эрттирери спорт ниитилелдериниң чугула сорулгазы болур. Бо чугула ажылга партия, совет болгаш комсомол организациялары боттуг дузаны чедирери күзенчиг.

А. КУМАЯК,
республиканың спорт
чөвүлелиниң даргазының
оралакчызы.

НОМЧУКЧУНУҢ БОДАЛДАРЫ

М. Кенин-Лопсанның «Улуг-Хемниң шапкыны» деп романын сонуургап номчудум.

Мен бодаарымга, чогаалдың маадырларының — арат Саадактың, ооң өг-бүлезиниң кежигүннериниң болгаш кожа-хелбээ чонунуң иштики овур-хевирлери кижи бүрүзүнге хамаарыштыр тодараттынып, элээн бүзүреңчиг кылдыр чуруттунгулаан. Улуг-биче, кырган-чалыы кижилерниң сөс домаа ёзулуг-ла чончу болуп турар. Ону дүк хап, дүк салып, кидис өйүп турар ашактар, кадайларның чугаа-соодундан-даа, оларның хурал-чыышка санал-шүгүмчүлелдериндең, ынакшышкан аныяк кижилерниң чагаа-медээлеринден-даа, дарлакчы ангының идеологиязының артынчы-салгакчылары боор чоруур кижилерниң аажы-чаң, чугаа-домаандан-даа көрүп болур.

Ынчалза-даа кижилерниң даштыкы хевир-дүрзүлери, мен бодаарымга, кошкаксымаар чуруттунган. Кижи бүрүзүнүң демдектерин колдуунда чаңгыс черге, хары угда чыскаай чуруп көргүскен. Ону кижи чаңгыс катап номчуп эрткеш, уттуптуп-даа болур, а ынчаар мөөнней санап каарга, үк кижиниң хевир-дүрзүзү угаан-медерелге шоолугла доктаап артпас болгу дег.

Чогаалдың база бир онза чүүлү— Хөндергейниң улузунуң диалектизин ажыглаанында. Чижээлээрге, «барынар», «келинер», «чемгеринер» дээн чижектиг сөстерни «баргар», «келгер», «чемгергер» дээн ышкаш кыскаладыр адап, думчук-биле адаар үннерни каап турар. Ынчалза-даа кандыг-бир кижи ол чергелиг сөстерни үргүлчү-ле ынчаар ажыглавайн турары база элдеп.

Чогаалда ынакшыл шугумун: кедээ аныяк кижилерниң бот-боттарынга хамаарылгазын, чугаа-домаан, чагаа-медээзин, кудашкыларның ёзулал-чурум кылып турарын эки чуруп көргүскен. Ынчалза-даа үк чогаал болуунуң хемчээлиниң бичиизи-биле, болуушкуннар кончуг кыска үеде эртип турары-биле болгаш чолдак-чолдак чечен чугааларлан коштунуп тургустунганы-биле «роман» деп адынга арай-ла четпес ирги бе деп бодап турар мен.

Чогаалда будулчак азы чөрүлдээлиг чүүлдер эвээш эвес болуп турар. Бадыткал хоозун болбазын дизе, дараазында чижектер-биле көргүзүп тургаш, бодумнуң бодалдарымны илередикседим. Хөндергейниң чону массалыы-биле ниитиниң ажыл-агыйынче — МЧАЭ-же кирипкен деп бижип турза-даа, чогаалдың маадырлары ийи-чаңгыс хуу ажыл-агыйлыг кижилер болуп турар. Коллективтиг ажыл-агыйның кижилерин чуруп көргүспээн. Ылаңгыя дайын эгелеп турда, ол эвилелдиг улустуң киирген улуг-хуузу чүл, оларның политиктиг ролю—ужур-дузазы кандыгыл деп чүве шуут көзүлбес.

Тыва ол үеде шынап-ла колдуунда хуу ажыл-агый колдаан чурт турган. Бир-тээ ындыг болганда, ыяавыла дең эвес чорук тургустунуп кээр турган. Ынчангаш чогаалда бижип турары дег, үш аскыр азы үш кодан чылгылыг байлар Бай-Элбек ышкаш, азы чогаалдың кол маадыры, 200 баш хире шээр малдыг, чүс ажыг бода малдыг, аскыр өөр чылгылыг, тараа-быдаалыг Саадак ышкаш, азы чаңгыс аъттыг, аът чок-даа кижилер бар турганы—ындыг дески эвес чорук турганын чогаалда шын илереткен.

Саадактың МЧАЭ-ден үне бергени база-ла ооң чугаалап турары ышкаш, чүгле «Чүгүрүк-Саралазын МЧАЭ-ге салбайн барганының уъжун» эвес, а хуу ажыл-агыйынче чайдырганының уъжун болган деп түннезе, ол төөгү талазы-биле частырыг болбас. Ол—сумунуң ийи дугаар байы. Ынча эттиг, малдыг тургаш-ла, ооң МЧАЭ-ге кандыг-бир ийи-үш баш мал, эт-сеп кииргени, дузаламчыга-даа белек кылдыр киирип турганы 2—3 баш малы, кижи бодап көөрге, далайга дамды дег чүве-ле-дир, ол киирилде болгаш белек ооң «бай» хуу амыдыралынга улуг салдар кылбааны илдең.

109-ку арында: «Кыжын улуг хар чаапса, шээр мал чер оъттаар. — чудавас болгай» дээн. Мону канчаар билирил? Улуг хар чагган тудум-на, шээр мал улам-на чудавас, семирииp дээни ол деп билир бе?

159-ку арында Саадак совет кызыгаарга чедир белек аъттар чедиржир апарганының дугайында кадайынга медээлеп кээр, оозу чүнү-даа билбээн хирезинде-ле: «Аян-чорукка кедер идик-хевин, ижер чиир ажын-чемин белеткеп кагжык мен» деп олурары шынзыг эвес.

Чакпажык биле Чанчык дээрге, үргүлчү-ле кады чоруп чоруур. Бир эвес чаңгыс-ла черде Чанчык Чочаганмай деп кадайның оглу деп бижип кааның эскербейн баар чүве болза, оларны чаңгыс кижиниң — Саадактың оолдары деп бодаар. Чанчык үргүлчү-ле Саадактың ажылын кылчып чоруур. Чанчык биле Чакпажыктың аттары аажок чүүлдешкек, кайызын кайызындан ылгаштырары аажок берге болуп турар.

513-кү арында мындыг тывызыкдаа бар: «Бо чылын чылым база кирген, канчап алдан бирни ажып аар куяк ийик мен. Хирем бодаарымга, сезен беш харлыг шывак боор тур мен» дээн. Ол чогум каш харлыг кырган-дыр, тып көрүнерем!

4-кү арында чорумал кижи өлүрген тогдуун аъттың аъттаныр чарыынга дергилеп алган деп турар. Тыва улус саарзык дергини колдуунда аъттың ажыргы чарыынга дергилээр болгай.

Саадак суг сигеннеп чораш, пештерниң унунче докпак-биле улдап тургаш, тоорукту тө шаап ап турар. Сигенни июнь-июль үезинде кезип турар болгай. Ол үеде тоорук ынчаар кара сайлап, кагарга-ла төктүп турар кылдыр быжа берген турганы шын чоор бе ол?

Чогаалдың дыл-домаа ниитизи-биле эки-даа бижиттинген болза, чамдык-чамдыкта ном үндүрер чер болгаш чогаалдың редакторлары кичээнгей чок ажылдап, орфография, пунктуация болгаш синтаксис талазы-биле кончуг хөй частырыгларны эрттиргилепкен. Чижек кылдыр чамдык орфографтыг частырыгларны киирээлинер: «котпактай» дээн («кортпактай» дээр), «хорлааш» («хорулааш»), «бат», («пат»), «төгеренер» («дөгеренер»), «чорттар» («чортар») «каттын» («катын»), «тоннуг» («тооннуг»), «хүннээш» (хүннеш») болгаш өске-даа.

Ниитизи-биле «Улуг хемниң шапкыны» деп номну номчуурга солун-дур. Ынчалза-даа ону уран чечен хевирге бижиирде-даа, парлап үндүрерде-даа далажыпкан болдуве. Ындыг бодал номчукчу мээн сагыжымга кирип кээр-дир.

Ч. СЕРЕН-ООЛ.

«КЫШТЫҢ ЭГЕЗИ» деп фотоэтюд.

Фото **А. Целищевтии.**

АДАНЧЫЛАР

Мизиргей сарыг-сарыг чечектиг инек-хараган хая-дашты куспактапкан чүве ышкаш. Таптыг-ла ооң шыргай чери шимчээн соонда кара-шокар чылан орту киир уштунуп келгеш, бажын көдүрүп, адыр баштыг дылын караңнаткан. Түлүш Декабрь серт дээш, аъдының аксын өскээр тырткаш, элээн ырадыр оюп чорупкан. «Бичии-ле болза, шагар турган-дыр, көрүп кааным эки болду» деп, оол сагыш ханып боданган. Чылан олче согуналгаш, ийи метр хире четпейн барган, а оол ону эскербээн, хая көрүнмээн-даа, халдып эрте берген.

Өске өйде болза, ол сарыг баштыг, орлан-шоваа карактарлыг, сиилбип каан чүве дег чараш олуттуг оол чыланны ол-ла черинге соп каар ийик. Ынчалза-даа ам чай чок болган. Хачыланчак сүвүр кулактарлыг хоюган кула аъдын кымчылапкаш, буду-биле, чалгыннар дег, тепсенмишаан, сагыжында чуруп алган күзелинге хүлүмзүрүй аарак, кызаа өзенни өрү алзы өскеп олурган.

Түлүш Декабрь Кызылдың кодээ ажыл-агый техникумун дооскан. Өөредилгээ салымныг болгаш, өөрүнге дузалап, билдинмес чүвени тайылбырлаптар турган. Оттуг шолбан көрүштүг, борбак хүрең арынныг, бичежек сынныг кара уруг Лариса ооң чарылбас, шылгалдаларга кады белеткенир, билбээнин шыдавыжа айтырып алыр турган. Харын Декабрь боду анаа өөрүүр, чүве айтырбаста чоктай бээр, өөредилге номун салаалары-биле дыңзыдыр тутпушаан, кыстың чүве бижээн холун эдерти, тода, улуг, борбак-борбак үжүктерни таалал-биле ханып көрүп, кыстың топтуг шырайынче, өрүп алган чоон хилиң-кара чажынче, хүнге додуккан хүрең мойнунче бүдүү көргүлеп, ооң соонда караан шимгеш, ол көрген чүүлдерин сагыжынга быжыглап алыр дээн ышкаш, бичии-даа шыйыг, өң кагбазын оралдажып, боданып олургулаар.

Ларисаның хүрерген хоюг билээнде бичии төгерик шак, кижи чүрээ ышкаш, оожум болгаш бир дески дагжап, үе-шаг үзүк-соксаал чогу-биле, чуулган даш дег, эртип турган. Чү боор ийик, дипломну холга тудкаш, ооң кадыг картын салаага өйдүктүрер, бирле таныш эвес чыдын эскерер өй келген. Декабрь хеп-хенертен Ларисаның чанынга барыксаан, ооң топтуг шырайынче, экзамен мурнунда көөрү ышкаш, эргелел-биле көрүксээн. Хөглээн өөрүнүң аразы-биле эрткеш, хая көрнүп турган уругнуң чанынга баргаш, эктинге дээпкен.

Уруг эглип келгеш, ындыг дыка өөрбээн хевир-биле:

— Декабрь бе? — дээш, өске чугаалаар чүве тыппайн, анаа-ла холун сунган: — Байыр чедирип тур мен.

— Сеңээ база — деп, Декабрь харыылаан.

Уругнуң холун ооң салыр хөнну чок болган. Мыя бо чиңге-чиңге салаалар, оларның хоюг дээри, ээлгир чымчаа дүвүрелдиг, уйгудыш кызыы, сагыш-бодал, тыртып каан ча киржи дег, тептигип күженген хүннерин сагындырып келген. Ларисаның доңгун ааны уттундуруп, белеткел үезинде дег, ооң сөс бүрүзүнге дыңнангыр, кичээнгейлиг хевээр ышкаш кылдыр бодааш, оолдуң чүрээ ыяңгылыг соп, эң-не энерелдиг сеткилинге үдеттирип келген.

— Кады тутсуп орар бис ыйнаан але, Лора?

— Ынчанмайн канчаар...

Та чүнү барымдаалаан чүве ийик, уругнуң үнү чиктиг дыңналганын Декабрь эскерип каан. Ооң карактарынче көөрге, биеэги хевээр чымчак, харын сагыш човаан, чассыг көзүлзе-даа, кээргел янзылыг чиктиг аян бар болган. Декабрь ам аайын тыппайн барган.

— Лора, азы сен...

Декабрь: «...өскерли бердиң бе?» дээр часкаш, сөглээриндендидинмээн. Лариса ону даап билгеш, бажын согаш кылгаш, кезек тура, аксы-биле база бадыткаан.

— Ийе, ийе... Ынаар барбас апарган мен...

— Чүге?

Мугуртаан кижи черле дүрген айтырыптар, а эгенген уругнуң харыызы база будулчак болган:

— Бодум турам эвес... Чок, бодум турам... Ынчалза-даа... Чү дээр аайын тыппас-тыр мен... Сээн төрээн колхозуңга баар апардым.

— Ынаар Афоня Доржу баар дижик.

— Ийе, ол база...

Декабрьның сагыжынга каразыг шимиреш дээн. Ону бадыткаан дег, Афоня чедип келгеш, Декабрьның холун тудуп, байыр чедиргеш, Ларисаны танцыже чалап аппарган. «Билдингир-дир! Дем-не байыр чедиржип каапканындан-на илдең. Харын шупту билдингир-дир!» деп бодавышаан, Декабрь эжикче үнүпкен. «Ол кижээ хамаан бе! Девидеп чүмүл,

хей чүвени» кылдыр боданыр-даа. Черле ынчаш, чеже-даа кысса, хая көрүнмес харыы чок болган. Чүге-ле ийик, уруг база ол-ла өйде хая көрүнген, ооң караа, көрүжү оолдуң сагыжындан амдыгаа дээрле ыравас.

Оо, эргим кыстың караа! Ооң херели, чырыы, көрген уу, хевири, кирбиктериниң дүүлчээ хөйнү сөглеп болур. Ларисаның көрүжүнге ынчан эргелел болгаш хомудал эң-не күштүг-биле илерээн, ам безин ону бодап кээрге. Декабрьның сагыжы хөлзеп, дүвүреп, дөстүнместеп келир. «Чүге-ле Ларисаның холундан халып барып сегирип албажык ирги мен? Кедерезе, Афоняны ойтур шашкаш, ынак кысты хомудатпас үем турган-дыр. Чүге-ле ону ажыглаваан ирги мен?» деп, Декабрь бүдүн чылдың дургузунда, шөлээ алгыже, хомудап боданып келген...

Ам-на, кула аъдын тепсенмишаан кызаа өзен бажылап ажа бээрге, колхоз фермазының чайлаа көстүп турган. «Лариса!» деп, Декабрь сымырангаш, сагынган-буукан хөрзээн хозадыр улуг тынган. Булут, туман көшкен сүвүр баштыг тас тайга баарында турлаг ферма эргим болгаш солун көзүлген.

Ырактан халдып бар чорда-ла, шыкта төгерик стол артында төжек сандайда олурган, дээр-биле өннеш көк хөйлениг, хөрзүн-биле чүүлдеш кара юбкалыг уруг Лариса ол боол-тур. Декабрь аъдындан дүже салы-ла, уругже халааш, ооң сунган холун дыңзыдыр тудкан. Шевергин суук-суук салааларлыг, хоюг, чылыг, эптиг хол, биче-ле арыпкан дээрден башка, шагдакы-ла олчаан, ам доп-дораан карандашты алгаш, ак саазынга кара исти изеп, Пифагорнуң теоремазын шынзыдып. Ньютоннуң биномун бижип, чагырышкан нарын домакты сайгара берги-даа дег. Ооң сунган хевири база-ла эргим, хайыралыг; доюлдурган суг турнуга бээрге, дүвүнге көстүп кээр эрээн-шокар сай даштары дег кылдыр сургуул чораан хүннерин сагышка чурупкан. Ынчангаш Декабрь эрге-чассыы-биле, чарылга-ла чаңгыс дүнге чардыргаң дег, оожум айтырган:

— Кандыг-дыр сен, Лора?

Чемге шоолуг хөөн чок кижиниң чаңчыкканы-биле Лариса анаа-ла харыылаан:

— Шору-дур мен.

— Эмчи келдирейн бе?

— Бертен чаа келгеш барды. Афоня ону чедире берди.

— Ындыг бе? Мен дүүн келдим. Сени аараан, чааскаан деп дыңнааш, сагыжым сагыш эвес, дораан-на бээр кактым.

— Черле харын көөрүмге, карак-кулак чокка тутсуп орар кижи чордуң. Сени Афоня деп бодадым. Келир четкен кижи болгай, манап олурарым бо-дур.

«Хей келген-дир сен, мелегейни сени-даа!» деп, Декабрь бодунга хомудап боданган. «Чааскаан» деп сөстү та кым элипчик, Декабрьга ол кайы хире улуг утказыг апаарын билбээн-дир... Ооң башка ол бээр кээрин дүшке какпас-даа ийик... А ындыг бе, ынчаш? Бүдүн чылдың дургузунда Ларисаны салдыкпастап бодап келгеш, ооң дугайын сонуургавас, биликсевес боол шыдаар турган бе? Чок, шыдавас ийик. Аксы хары-даа болза, кыстың шырайы чымчак, бүгү-ле шимчээшкиини, хевири-биле: «Бодум турам эвес» деп сөглеп олурган ышкаш. Чүге ындыгыл? Оолдуң сагыжы бе? Азы ылап-ла ындыг бе?

Декабрьның бажы халайып, бодалынга дүлнү берген, ыыт чок турарынга эпчоксунгаш база үрде көрбээн кижини сонуургааш, ооң

айтырыы оолдуң сеткилинге кайы хире согуг болурун хаайынга какпайн-даа, Лариса анаа-ла айтырып-тыр:

— А сен кайы чедерин ол?

Декабрь харлыга бергеш, чүнү-даа сөглээр аайын тыппайн:

— Чок, анаа-ла чордум — дээш, аъдын мунгаш, багайты чортуп ынай болган.

Лариса ооң соонче чиктигзиниип көргеш:

— Байырлыг, Декабрь! — дээш, холун көдүргеш, салаааларын шимчеткилеп каан.

— Байырлыг — деп, оол күжениип харыылаан, ам ооң оруу дем-ги-ле черлеп эртер: суурже дедир кирери ол.

Баалык кырынга аъттыг кижи көстүп келген. Бедик хөректиг араазай аътты мунупкан, эзеңгизин хере тепкен, чоргаар олурган тыва эрни Декабрь магадап көрген. Амдыкы чаа хомудалы чайгаар-ла чымчай берип-тир. Ол кижини үр-ле таалап кайгааш, бирле таныш хевирин эскерип, Афоня-дыр деп танып кааш, хенертен эрниң кылыы хайнып, хап чеде бериксээн.

Афоня хаяны кужактап алган инек-хараган баарылап кел чыткаш, чаа-ла эрези киткеп чораан хирезинде-ле, кээргенчиг алгыра каапкаш, бир будун туттунмушаан, аъдындан андарлып барып ушкан. Декабрьның хорадаан сеткилинден чү-даа артпаан, эжиниң чанынга халдып чеде бергеш, коргуп, дүвүреп, сагыш човап айтырып турган:

— Чылан шапты бе? Хоралыг четкер боор!

— Шапты... Араазай аът ээлбестир. Ылгын тыва мал болза, ыяш аразынга өөренген, дүрген-не эгли бээр ийик — деп, Афоня изиг дээрезинде хомудап чыткан.

— Ону чоор ийик сен, харын балыың шарып аалы — дээш, Декабрь хөйлениниң диле соккаш, эжиниң дөңмээниң ортузундан боопкан.

— Четтирдим, эжим. Ам бодум чоруй баар мен... Хорадавас сен көрем.

— Чүге хорадаар боор. Хорадаар чүве чок-тур. Сени эмчиге чедирбээнде амыравас мен.

Декабрь кезек када кээргенчиг апарган боданып тургаш, хенертен эжиниң шактырган черин сытуткаш, соруп-ла эгелээн.

— Ынчанма, эжим, боду билзин — деп, Афоня демгизинден дыка суларай берген сөглээн.

Декабрь чараазын бир дүкпүргеш:

— Биче-ле үнмейн-дир, туттуң, эжим, кадыг борбак чүве бар-дыр — дээш, элээн дидимнени берген, кызып-кызып соруп эгелээн.

Ам-на херек бүткен: амдызында тараваан хоранны Декабрь ушта бүлгүрүпкен. Афоняның арны агара берген, кузуп, хол-буду сириңейнип чыткан. Декабрь олче сергелең көрген. Ол ам өлбес, ынчалза-даа халап эртпээн, хоранның артынчылары айыылдыг.

Декабрь аъттарны эккелгеш, бирээзинге эжин олурткаш, оозу барып ушпазын деп хайгааравышаан, эмнелгеже шошкудуп бадыпкан. Ам ооң сеткилинде дүвүрел биле сагыш човаашкындан өске чү-даа артпаан, кандыг-даа хомудал чокка: «Эмчиге чедирер... Лорага дыңнадыр... Окчыланны согар» деп бодап чораан. Мизиргей сарыг-сарыг чечектиг инек-хараганга куспактаткан хая баарынга кайы хире маадырлыг чорукту кылып, совет кижиниң эш-өөрзек арыг сеткилдиниң көргүскенин Декабрь бодавайн-даа чораан.

Алдын-оол **ДАРЖАА.**

СПОРТ

Ийме сес чыл школазында

КРОСС

Ол күскү хүн бүргег-даа болза чылыг хүн турган. Таптыг-ла хүндүскүнүң үш шак турда, школаның күш-культура башкызы А. Ховалыг 43 оолдарның болгаш 30 уругларның стартта белен турарын дыңнаткаш, 500 база 800 метр черге кросска школаның бирги чери дээш маргылдаа эгелээрин чарлаан.

Бо солун маргылдаа 800 метрге кросс-биле эгелээн. Чедиги классчылар Билчиир-оол, Каң-оол, Хүреш-оол олар үшта халый бергеннер. Финишке чедир каш-ла метр артканда, Билчиир-оол бар-ла күжүн салыпкаш, бир дугаарында келгеш, 2 минута 37 секунда үени көргүскен. Хүреш-оол ийиги, Каң-оол үшкү черни ээлээн.

Дараазында уругларның 500 метрге чарыжы улам-на чидигленген, чүге дээрге ооң мурнунда болган холушкак эстафетага бирги черни сески классчылар алган турганнар. Бир эвес олар ам тиилээр болза, школаның чемпиону болу бээрлер. Кол судья команданы берипкени биле, уруглар халчып үнүпкеннер. Баштайгы дескиниглерге чедиги классчы Нина Сат кымга-даа четтирбейн чоруп турган, ынчалза-даа финишке чедир 25 метр артканда сески классчы Валя М. ону эрте халый берген. 500 метрге школаның чемпиону Валя болган, Нина Сат ийиги, Вера Сат үшкү черни ээлээннер. Кросстуң түңнелинде ийи оол, ийи уруг оолдарның II спортчу разрядының нормазын күүсеткен. Чедиги классчылар бирги, сески классчылар ийиги, 6 «а» класстың спортчулары үшкү черни алган. Тиилекчилерге шилчиир кубокту, ийиги, үшкү черни алган командаларга «Урожай» эки-тура спорт ниитилелиниң бижиктерин тывыскан.

ШАШКИ, ТЕННИС

Шашкиге болгаш тенниске школаның бирги чери дээш маргылдаа херээжен башкыларның аразынга болган.

Алза чогуур 10 сандан 9,5 санны алгаш, башкы Ховалыг Бичен шашкиге бирги, ийиги черни О. Энермаа алган. Сөөлгү чылдарда аажок нептереңгей апарган оюннарның бирээзи теннис. Борта маргылдаага Ирина Хертек бирги, Ондар Энермаа ийиги, Нина Ооржак үшкү черни ээлээн. Тиилекчилерге школада профэвилел организациязының бижиктерин тывыскан.

М. ШААЛЫЙ,
Чөөн-Хемчик район.

Өкпеге улчаан ок

Молдав ССР-ниң Чимишлийск районда шагдаа килдизиниң начальнигиниң оралакчызы майор А. С. Магдаш хенертен чөдүре кааптарга, аксынга демир өйдүгүп келген. Ушта дүпкүрүпкеш көөрге... куяк өдер ок болган.

...Биче сержант А. С. Магдаштың турганы пулемёт ротазы тулчуушкун-биле барыын чүкче бурунгаарлап чоруп орган. 1945 чылдың марттың төнчүзүнде польша хоорай Гдыняның чоогунга ону чарнынче балыглапкан. Чарнының алдынга куяк өдер октуң даштыы карты ызыртынып калган, а ок боду өкпеже ханы кире бериптир. Эмчилер демги октуң картын уштуп каапкаш, өкпеге кезиишкин кылып окту уштурундан дидинмээннер. Ол ок-өкпени бир кылдыр 20 чыл алды айда «улчуп» келгеш, эң сөөлүнде өкпе кегжиринге кирген, а оон дашкаар үнүп келгени ол боол-тур.

А. С. Магдаш эмчиниң тускай хыналдазын эрткен болгаш амгы үеде каң-кадык деп шынзыдылганы алган. Эмчилерниң санап турарын ёзугаар алырга, ол дээрге дыка ховар таварылга болуп турар.

С. БАДЮК.

Кишинев хоорай.

УДУУРУНУҢ БЕТИНДЕ ГИМНАСТИКА АЖЫКТЫГ БЕ?

Уйгу — шагзыралга удур эки чепсек. Ханы уйгу үезинде чүректиң ажылы оожумнап, хан базыышкыны кудулаар, шыңган эъттер тыртыжыышкыны кошкаар болгаш тыныш таамчыраар. Уйгу үезинде кижиниң организми дыштаныр.

Кижи уйгу сөөлүнде шагзыргай, сөөктери аартай бергенин эскерип каар. Ол уйгу үезинде чүрек органнарының, тыныш болгаш шыңган эъттер системазының ажыл-чорудулгазының оожумнаанындан болур.

Уйгу сөөлүнде хенертен сергел болурун канчаар чедип алырыл?

Эртенги гимнастика-биле ону чедип ап болур. Эртен гимнастика кылып турар кижи хүнзедир серген болур.

Эртенги гимнастика судалды дүргедедип, доктаамал хан базыышкынын 5—20 миллиметр бедидер болгаш организмниң шиңгээдип алыр кислородун 10—30 хуу көвүдедир.

Үргүлчү эртенги гимнастика кылып турар кижиниң тынары экижиир, хан көдүрлүүшкүнү кудулаар, шыңган эъттер системазы сайзыраар болгаш дурт-сыны, хевү чараш болур.

Эртенги гимнастика организмниң ажыл-чорудулгазын экижидер болгаш кижини ажылга серген болдурар.

Удуурунуң бетинде гигиена гимнастиказы ажыктыг бе?

Хүнзедир ажылдап хүнзээн организм шагзырай бээр, ынчангаш ону дыштандырары чугула болур. Удуп дыштанырының мурнунда гимнастика-биле организмни сергедип, ооң ажыл-чорудулгазын катап экижидери ажыктыг бе? Бир эвес эртенги эвес, а кежээки гимнастиканы кылып, эъттни соок суг-биле чуп, дүрбүп туруп бээр болза, уйгу ханы эвес, дүвүрээзиниг болур.

Ынчангаш, эртенги гимнастиканы доктаамал кылып, а уйгу мурнунда арыг агаарга агаарлап, бир-ийи хостуг мергежилгелерни кылып, чылбай суг-биле чунуп азы душка кирип ап турарын сүмелеп турар. Удуур өрээлди агаарладып, болдунар-ла болза чаңгыс ол-ла үеде удуп турарын чурумчудуп алыры ажыктыг болур.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозтуң баштаар чериниң кежигүнү, ногаа бригадири, хоочун партизан чораан

Байкара Кылаевич ДОПЧАА

1965 чылдың ноябрь 13-те аар аарааш, хенертен мөчээнин кажыдал-биле дыңнадып, ооң өг-бүлезинге болгаш уругларынга, төрелдеринге колхоз баштаар чери, партбюро, профэвилел, комсомол организациялары болгаш Баян-Кол кодээ Советтиң күскому ханы кажыдалын илергейлеп тур.

Редактор **Н. Н. КУДАЖИ.**

КИНО

НОЯБРЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: **«Бистиң адаавыста мурнуу белдир»** 9.45, 11.30, 1.15, **«Делегейни десиндир аян-чорук»** 3.10, 5.15, 10 (кежээ), **«Авария»** 7 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Айболит эмчи»** 11.15, 1.15, **«Бистиң бажыңывыс»** 3.15, 5.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Азияның кырында шуурган»** 11, 4.50, 6.40, **«Гусар балладазы»** 3, 8.30 шактарда.

Тыва АССР-ниң колхозтары, албан организация болгаш бүдүрүлге черлери

1966 чылда шөй кылыглар талазы-биле хереглелиңге чагыын, ооң номенклатуразын, санын болгаш херектиг үезин айытпышаан, **1965 чылдың декабрь 20-ге чедир** хуусаада чорударын

ТЫВА АВТОСЕПТЕЛГЕ ЗАВОДУ ЧАРЛАП ТУР.

Эргежок чугула хемчээлин айыткан ажылчын шыйыгларны болгаш эскизтерни ол чагыгга кожар.

Үстүнде айыткан хуусаадан орайтап кирген чагыгларны 1966 чылда шүткүлга цегиниң бүдүрүлге планынга киирбес. Шөй кылыгларны бот-үнеге дең өртек-биле садар.

Чагыгларны мындыг адресче чорудар: **Тыва АССР, Кызыл хоорай, Заводская кудумчузу, бажың № 30, автосептелге заводу.**

ЗАВОДТУҢ ДИРЕКЦИЯЗЫ.

1966 чылда ШЫН солунну чагыдып алыңар!

Солунну чагыдып алырының саны кызыгаар чок

ЧАГЫДЫП АЛЫР ӨРТЭЭ:

Чылда — 6 рубль,
6 айда — 3 рубль,
Үш айда — 1 рубль 50 көпеек.

Чагыдылганы харылзааның конторалары, салбырлары, бүдүрүлгелерде, организацияларда, колхозтарда, совхозтарда хөй-ниити төлээлекчилери хүлээп алыр.

Номчукчулар! Бистиң солунувусту чагыдып алырынче далажыңар!

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл. Щетинкин — Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63 редакторнуң оралакчыларының 35-24 25-38. харыысалгалыг секретарьның 23-35 партийжи амыдырал килдизиниң 23—64 агитация болгаш пропаганда база кодээ ажыл-агый килдистериниң 37-13 үлетпүр килдизиниң 22-64 чагаа, ажылчын болгаш кодээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27 иштики информация килдизиниң 20-60 бухгалтерияның 31-75. корректорларның 21-47 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы

ТС—00905.